

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ BÜLTENİ

Düşüncelerini yazmışsın sen!
Sana düşüncelerini soran
oldu mu?
Cevap kutucuklarından
birine ÇARPI işareti
koyacaktın!

İSTANBUL BAROSU
İNSAN HAKLARI MERKEZİ

İSTANBUL BAROSU İNSAN HAKLARI MERKEZİ İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ÇALIŞMA GRUBU

Kapak Tasarımı
Behiç AK

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Av. Serhat Alan
Av. Gülşen Başarır
Av. Abdullah Daştan
Av. Mert Öztürk
Av. Onur Sezen
Av. Zeynep Şaner

İÇİNDEKİLER

03 ÇOCUĞUN DÜNYASINDA
İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ: OYUN, KENT VE İLİŞKİ
Dr. Önder KÜÇÜK

05 RÖPORTAJ: SÜHA SERTABİBOĞLU
İLE MUZİR NEŞRİYAT ÜZERİNE
Av. Gülşen BAŞARIR

07 5651 SAYILI KANUN DEĞİŞİKLİĞİ
ÇERÇEVESİNDE ÇOCUKLARIN İFADE
ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ENGELLENMESİ
Av. Gülşen BAŞARIR

10 KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMUNA
YAPILAN BAŞVURULARIN İNCELENMESİ
Av. Onur SEZEN

12 DETERMİNİST TOPLUMLARDA
İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ
Av. Abdullah DAŞTAN

15 MÜSTEHCENLİK SUÇU, KUİR CİNSELLİK VE
İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ: HUKUKUN AHLAKİ
SINIRLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME
Av. Serhat ALAN

21 TÜRKİYE’NİN DEZENFORMASYON
GÜNDEMİ
Gazeteci Ali Safa KORKUT

23 ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI
Av. Mert ÖZTÜRK

24 AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ
KARARLARI
Av. Mert ÖZTÜRK

26 DÜNYADAN GELİŞMELER
Av. Gülşen BAŞARIR

Çocuğun Dünyasında İfade Özgürlüğü: Oyun, Kent ve İlişki

**Dr.
Onur
Kuşuk**

“Bu çerçevede oyun, çocuğun dünyadan “izin alarak” kullandığı bir alan değil; dünyayı kurcaladığı, dönüştürdüğü ve kendini görünür kıldığı bir ifade alanıdır.”

İfade özgürlüğü dendiğinde akla çoğu zaman yetişkinlerin sözü, basın, sansür ve kamusal tartışma gelir. Oysa çocuk söz konusu olduğunda mesele daha geniştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’inde çocuğun ifade özgürlüğünü yalnızca konuşma ya da yazıyla sınırlamaz; bu hakkın sözlü, yazılı, basılı olarak, sanat biçimleriyle ya da çocuğun seçtiği başka herhangi bir araçla kullanılabileceğini söyler. Ayrıca görüş oluşturma kapasitesi olan her çocuğun kendisini etkileyen bütün meselelerde görüşünü özgürce açıklama ve özellikle yargısal ve idari süreçlerde dinlenilme hakkını güvence altına alır. Daha da önemlisi, Çocuk Hakları Komitesi bu hakkın yaş sınırı olmadığını, çok küçük çocukların da oyun, beden dili, yüz ifadesi, resim ve çizim gibi sözlü olmayan yollarla tercihlerini ve anlamalarını gösterebildiğini açıkça vurgular. Doğan Cüceloğlu da benzer biçimde, insan ilişkilerinde yalnız sözlerin değil, susmanın, duruşun, yüzün ve hareketin de anlamlı mesajlar taşıdığını hatırlatır. Bu yüzden çocuk ve ifade özgürlüğü üzerine düşünürken ilk düzeltmemiz şudur: çocukların ifadesi, yalnızca konuşma değildir.

Bu bakış açısı, soruyu da değiştirir. Mesele artık yalnızca “Çocuk konuşabiliyor mu?” değildir; asıl mesele, “Biz onun ifadesini duyabiliyor muyuz?” sorusudur.

Bir bebekte bakışın kaçması, bir okul öncesi çocukta tekrar eden oyun, bir ergenin kapıyı sertçe kapatması, bir başka çocuğun hep aynı resmi çizmesi ya da aynı köşede oyalanması çoğu zaman yalnız davranış değildir; bir iç dünyanın dışarıya uzanan işaretidir. Çocuk Hakları Komitesi, çocuğun özgürce görüş açıklayabilmesi için yaşına, durumuna ve toplumsal bağlamına uygun; kendini saygı görmüş ve güvende hissettiği bir ortam gerektiğini söyler. Yani ifade özgürlüğü, çocuklar bakımından sadece “söz hakkı” değil, “güvenli ifade zemini” meselesidir. Bu nedenle çocuğu dinlemek, yalnız hukuki bir yükümlülük değil; dikkat, sabır ve yorumlama becerisi isteyen insani bir iştir.

Oyun, çocuk için boş zamanın süsü değildir; çoğu zaman en asli anlatım biçimidir. Çocuk Hakları Komitesi, oyunu çocukların bizzat başlattığı, yönettiği ve biçimlendirdiği bir etkinlik olarak tanımlar. Yetişkinler oyunun kurulacağı ortamı destekleyebilir; ama oyunun kendisi zorunlu değildir, içsel bir dürtüyle sürer ve çocuk onu kendi anlamı için yapar. Komite oyunun yalnızca eğlence olmadığını; fiziksel, sosyal, bilişsel, duygusal ve manevi gelişimin temel bileşenlerinden biri olduğunu vurgular. Aynı yorumda, kültürel ve sanatsal ifadenin evde, okulda, sokakta, kamusal alanlarda, dijital platformlarda ve videoda da ortaya çıkabileceği belirtilir. Bu çerçevede oyun, çocuğun dünyadan “izin alarak” kullandığı bir alan değil; dünyayı kurcaladığı, dönüştürdüğü ve kendini görünür kıldığı bir ifade alanıdır. Hukuk diliyle söylersek, oyun yalnız korunması gereken bir ihtiyaç değil; ciddiye alınması gereken bir ifade biçimidir.

Winnicott çok kıymetli bir kapı açar. Onun düşüncesinin merkezinde, çocuğun benlik duygusunun ancak ilişki içinde, özellikle de ebeveyn-bebek ilişkisinin sağladığı “kolaylaştırıcı çevre” içinde gelişebileceği fikri vardır. Winnicott’ın temel kavramları arasında “holding”, geçiş alanı ve oyun, gerçek ve sahte kendilik yer alır. Daha sade söylersek: çocuk, iç dünyası ile dış gerçeklik arasında köprü kurabileceği bir ara alana ihtiyaç duyar. İşte oyun tam da bu ara alanda olur. Winnicott’ın çocuklarla çalışırken kullandığı “squiggle game”, yani birlikte karalama oyunu, bu yüzden çok öğreticidir; bazen bir çizgi, bir sözcükten daha erken konuşur. Çocuğun elinin kıvrımı, kalemin baskısı, boşluk bırakışı ya da resimdeki ısrarı, onun iç dünyasının ilişki içinde dile gelişidir. Burada ifade, “düzgün cümle kurmak” değil; güvenli bir ilişki içinde kendini ortaya koyabilmektir.

Çocuk merkezli alanlar ve kent yapısı da doğrudan ifade özgürlüğü bağlamına girer. Çünkü çocuk yalnız konuşarak değil, hareket ederek de kendini ifade eder. Bir çocuğun koşması, tırmanması, geri çekilmesi, aynı yoldan tekrar geçmesi, bisiklet sürmesi, bir duvarın dibinde oyalanması ya da bir meydana girip girmemesi onun dünyaya verdiği cevabın parçasıdır. UNICEF’in çocuk odaklı kent planlaması rehberi çok açık bir şey söyler: Kamusal alanların erişilebilir ve güvenli olması, çocukların ve bakımverenlerin bir araya gelebilmesi, etkileşebilmesi ve karar alma süreçlerine katılabilmesi için gereklidir. Kamusal ve yeşil alanların eksikliği, çocukların oynama, sosyalleşme ve bir topluluğun parçası olma imkânını daraltır; bu da sivil katılımı sınırlayan bir etki yaratır. Araç odaklı ulaşım ve güvensiz sokaklar ise çocukların bağımsız hareketliliğini azaltır, onları eve kapatır ve kentsel hayattan koparır. Bu nedenle çocuk dostu kent yalnız bir imar tercihi değildir; ifade özgürlüğünün maddi altyapısıdır. Burada önemli bir ayırım yapmak gerekir. “Çocuk merkezli alan” demek, hayatın bütünüyle çocuğun her isteğine göre düzenlenmesi demek değildir.

Doğan Cüceloğlu'nun eleştirdiği anlamda "çocuk merkezli aile", ailede her şeyin çocuğun isteğine göre ayarlandığı, ait olma ile bağımsızlık dengesinin bozulduğu bir yapıdır. Bu, çocuk merkezli kamusal alan fikriyle aynı şey değildir. Kenti çocuğun göz hizasından görmek; kaldırımı, parkı, kütüphaneyi, okul bahçesini, oyun alanını, ulaşımı ve güvenliği çocuğun ihtiyaçlarını dikkate alarak kurmak, yetişkin otoritesini ortadan kaldırmak anlamına gelmez. Tam tersine, çocuğun görünmez kılınmadığı, ama ortak hayatın da dağılmadığı daha adil bir düzen kurmak anlamına gelir. Başka bir deyişle, çocuğu ciddiye almak ile dünyanın merkezine yerleştirmek aynı şey değildir. İlki haktır; ikincisi ise bazen gelişimi zedeleyebilir.

Sonuçta çocukların ifade özgürlüğünü gerçekten ciddiye almak istiyorsak, onları yalnız "konuşan küçük yetişkinler" gibi görmeyi bırakmamız gerekir.

Çocukların ifade özgürlüğü bakımından sınır meselesi özgürlüğün ön koşuludur diyebiliriz. Modern tartışmalarda özgürlük ile sınır çoğu zaman birbirinin karşıtı gibi sunulur. Oysa çocuk gelişimi açısından bu karşıtlık her zaman doğru değildir. Hukuk, çocuk bakımından özgürlüğü "başına buyruk bırakılma" olarak düşünmez. Winnicott'ın kolaylaştırıcı çevresi ve Cüceloğlu'nun "geliştiren anne-baba" yaklaşımı da benzer bir şeyi söyler: çocuk, kendisini ezen değil ama taşıyan; boğan değil ama çerçeveleyen bir yetişkin varlığına ihtiyaç duyar. Özgürlük, çocuk için çoğu zaman güvenilir bir çerçeve içinde filizlenir. Sanal ortam meselesi de bu yüzden daha dikkatli ele alınmalıdır. Dijital dünya çocuklara çok şey sunar: öğrenme, oyun, bilgiye erişim, arkadaşlarla temas ve görüş paylaşma imkânı. Nitekim Çocuk Hakları Komitesi'nin dijital çevreye ilişkin genel yorumu, çocuk haklarının çevrim içi alanda da geçerli olduğunu açıkça söyler. Fakat aynı çerçeve, dijital teknolojilerin çocuğun zihinsel, duygusal ve fiziksel sağlığına zarar vermemesi gerektiğini; çevrim içi risk ve zararların önlenmesi gerektiğini; çocukların yaşları ilerledikçe farklı türde destek, özgürlük ve korumaya ihtiyaç duyduğunu vurgular.

Hükümetlerin çocuk haklarını koruma konusunda asli sorumluluğa sahip olduğunu, şirketlerin haklara saygı göstermesi gerektiğini, öğretmenlerin ve ebeveynlerin ise çocuğa günlük yaşamda eşlik eden destek sunması gerektiğini hatırlatır. Bu, sanal alanın sınırsız bırakıldığı ölçüde değil, çocuk için uygun hale getirildiği ölçüde ifade alanı olabileceğini gösterir. Üstelik dijital çevrenin sorunu yalnız "zararlı içerik" değildir. Mesele bazen tasarımın kendisidir. Çocuk dostu aynı metin, çocuğun manipülatif ya da sömürücü tasarımlardan korunma hakkına sahip olduğunu; teknolojinin çocuğun kararlarını desteklemesi gerektiğini, onu sonsuz kaydırma, aşırı zaman harcama ya da para harcamaya sıkıştırmaması gerektiğini söyler. Bu çok önemli bir tespittir. Çünkü yetişkinin bile zorlandığı bir dijital ekonomide, çocuğu "özgür bıraktığını" düşünerek tamamen yalnız bırakmak çoğu zaman gerçek özgürlük değildir. Bazen yalnızca denetimsiz bir piyasaya teslim etmektir. Çocukların sınıra ihtiyacı vardır; ama bu sınır yasakçılıkla değil, yaşa uygun tasarım, zaman çerçevesi, mahremiyet ayarları, açıklayıcı rehberlik ve erişkin eşliğiyle kurulmalıdır. Sağlıklı sınır, çocuğun sesini kısmak için değil; sesini kaybetmemesi için gereklidir.

Özgürlüğün bir tür sorumluluk olduğunu da unutmamak gerekir. Doğan Cüceloğlu'nun çok sade ama güçlü bir gözlemi vardır: insan ilişkilerinde söylediklerimiz kadar susmalarımız, bedenimiz ve hareketlerimiz de mesajdır; verdiğimiz mesajların sorumluluğunu bilmek iletişim kazalarını azaltır. Çocuklar için de mesele budur. İfade özgürlüğü, yalnız "istediğini söyleyebilmek" değildir; bir başkasını etkilediğini fark ederek kendini ortaya koyabilmektir.

Çocuk, ailede ya da okulda yalnızca söz alma değil, bekleme, dinleme, karşısındakinin varlığını hesaba katma ve davranışının sonucuyla karşılaşma deneyimi yaşadığında özgürlük daha olgun bir anlam kazanır. Cüceloğlu'nun "çocuk merkezli aile" eleştirisinde de bu vardır: herkesin yalnızca çocuğun isteğine göre dönmesi, çocuğa gerçek bir özgürlük değil, ortak yaşama hazırlıksız bir merkezilik verir.

Oysa gelişim için gereken şey, çocuğun hem ait olmayı hem de bağımsız olmayı birlikte öğrenmesidir.

Hukukçular açısından belki en önemli noktalardan biri de şudur: çocuğu dinlemek, çocuğu konuşturmakla eşdeğer değildir. Komite, çocuğun etkili biçimde dinlenebilmesi için ortamın ürkütücü, düşmanca ya da yaşına uygunsuz olmaması gerektiğini söyler. Bu tespit yalnız mahkeme salonu için değil, okul görüşmesi, disiplin süreci, sosyal hizmet değerlendirmesi, aile içi çatışma ve dijital platform tasarımı için de yol göstericidir.

Çocuk kendini ancak saygı gördüğü, yeterince güvende olduğu ve ifadesinin yalnız veri toplamak için değil, gerçekten hesaba katılmak için istendiği bir yerde özgürce ortaya koyabilir. Dolayısıyla çocuk ve ifade özgürlüğü tartışması, usul hukukundan kent planlamasına; aile ilişkilerinden platform tasarımına kadar uzanan çok katmanlı bir tartışmadır. Çocuğun sesi bazen cümledir, bazen oyundur, bazen hareket, bazen geri çekilmedir. Yetişkin sorumluluğu ise bu işaretleri bastırmak değil, onları taşıyacak dünyayı kurmaktır.

Sonuçta çocukların ifade özgürlüğünü gerçekten ciddiye almak istiyorsak, onları yalnız "konuşan küçük yetişkinler" gibi görmeyi bırakmamız gerekir. Çocuk, sözle olduğu kadar bedenle, oyunla, çizgiyle, mekânla, ritimle ve ilişkiyle de kendini ifade eder. Bu yüzden çocuk merkezli alanlar, parklar, sokaklar, kütüphaneler, okul bahçeleri, güvenli ulaşım ağları ve erişilebilir kamusal mekânlar, ifade özgürlüğünün dışındaki konular değil; tam ortasındaki meselelerdir. Aynı şekilde dijital dünya da çocukların sesini genişletebilir, ama yeterli sınır ve rehberlik yoksa o sesi çabucak yutabilir. Belki de en doğru cümle şudur: çocuk için özgürlük, sınırsız bırakılmak değil; saygıyla görülmek, güvenle tutulmak ve kendi sesini bulabileceği alanlara gerçekten erişebilmektir. Bir toplumun çocuklara ne kadar ifade özgürlüğü tanıdığını, yalnız onların ne söyleyebildiğine bakarak değil; nerede oynayabildiklerine, nasıl hareket edebildiklerine, ne kadar güvenle itiraz edebildiklerine ve hangi yetişkinlerin eşliğinde kendi seslerini koruyabildiklerine bakarak anlayabiliriz.

**Dr. Önder Küçük
Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve
Hastalıkları Uzmanı**

RÖPORTAJ: SÜHA SERTABİBOĞLU İLE MUZIR NEŞRİYAT UZERİNE Av. Gülşen Başarı

Türkiye’de muzır neşriyat kavramı, özellikle Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu kararları üzerinden şekillenen ve uzun süredir ifade özgürlüğü tartışmalarının merkezinde yer alıyor. Çocukların korunmasını amaçlayan muzır neşriyat, bu korumanın ötesine geçerek sınırlayıcı sonuçlar doğurabiliyor. Özellikle farklı kültürlerden çevrilen metinlerde, bir eserin sakıncalı olarak nitelendirilmesi yalnızca içeriği değil, o içeriğin nasıl çevrileceğini ve yayımlanacağını da etkiliyor. Bu noktada çevirmenler, bir yandan metne sadakat ile mesleki etik arasında denge kurmaya çalışırken, diğer yandan ifade özgürlüğünün sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiğine dair tartışmanın da dolaylı aktörleri haline geliyor.

Bu nedenle çevirmen Süha Sertabiboğlu’nun çevirmiş olduğu William S. Burroughs - Yumuşak Makine isimli kitabına açılan dava Anayasa Mahkemesinin ifade özgürlüğünün ihlâl kararı ile sonuçlanarak emsal teşkil etti.

Bizler de Süha Sertabiboğlu ile hem yargılamaya hem de ifade özgürlüğüne ilişkin bir röportaj gerçekleştirdik.

1. Çevirmiş olduğunuz kitaptan kaynaklı olarak çocukların korunması adına yöneltilen suçlamada “müstehecenlik”, “çocuklara zararlı”, “muzır neşriyat” gibi kavramları gördüğünüzde ne hissettiniz?

William Burroughs’un Yumuşak Makine’sini çevirirken bir yargılamaya karşılaştığımı tahmin etmiştim. Nedeni, kitabın müstehecenliği falan değildi (müstehecenlikle, yani bundan kastedilen, insanların cinsel duygularını uyararak yapay, yani sanat dışı bir ilgi uyandırmakla hiçbir ilgisi yoktu); sadece, halk arasında ‘belden aşağı’ diye tabir edilen vulgar ya da bayağı sözcüklerin çok sık geçmesi ve cahil insanların bunu — ayıp saydıkları için— müstehecen sanacağıydı. Ama ben bugüne kadar hiçbir kitabı reddetmedim ve böyle bir gerekçeyle reddetmekse hiç etik gelmedi bana. Üstelik, insanların çoğunluğuna ters gelen bütün düşünceler bastırılıysa bugün hâlâ mağaralarda yaşıyor olurduk. Ama bu işin traji-komi-komik tarafı, çocukları muzır neşriyattan korumakla görevlendirilmiş kurulun marifetiyle yargılandığım kitabın çocuk kitabı olduğunu söyleyecek kişinin akıl sağlığından şüphe edileceğinin kesin olmasıydı.

Aslında porno kaset türünden yayınları denetlemek amacıyla kurulmuş Başbakanlık Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu’nun mevzuatında, sanat eserlerinin bu kurulun görev alanına girmeyeceğinin gayet açık bir şekilde belirtilmiş olmasına karşın, bu kurul sanki dünya edebiyatı konusunda tam bilgi sahibiymiş gibi, çağdaş dünya edebiyatının en önemli yazarlarından William Burroughs’un dünyanın dört bir yanında milyonlarca kişinin okuduğu ve sanat eleştirmenleri tarafından çok değerli bulunan bu kitabının ‘edebiyat olmadığı’ sonucuna varıyor. Yani çocuklarla hiçbir ilgisi bulunmayan ve çocuk kitabı olarak satışa sunulmamış bir edebiyat yapıtı şark kurnazı yöntemlerle yasaklanmaya çalışılıyor. Anayasa’da, “Hiç kimse kaynağını yasalardan almayan bir yetkiyi kullanamaz” der. Yani bu kurul üyelerine, yetkileri dışında bir uygulamaya girişerek mahkemeleri gereksiz davalarla meşgul ettiklerinden ötürü soruşturma açılmalı ve bu kişiler görevlerini kötüye kullanma suçuyla yargılanmalıdır.

2. Dava uzun yıllar sürdü ve son olarak Anayasa Mahkemesi’nden ifade özgürlüğünün ihlâl kararı çıktı. Bu dava sürecinde siz neler yaşadınız? Meslek hayatınızı ifa etme şeklinizde değişiklik oldu mu? Kitabın başına neler geldi?

Kitap için gelen bilirkişi raporunda bunun edebiyat eseri olduğu ve ‘müstehecenlik’ gerekçesiyle yargılanamayacağı belirtiliyordu ve son duruşmaya çıktık. Bu durumda beraat edeceğimiz kesindi. Ama şanssızlığa bakın ki, bir gün önce Meclis’te kabul edilen, sulh ceza mahkemelerindeki üç yıldan az ceza gerektiren duruşmalardan vazgeçilmesi yönünde kanun jet hızıyla —o zamanki Cumhurbaşkanı Abdullah Gül— tarafından imzalanmış, Resmi Gazete matbaası gece mesaisi yapmış ve Resmi Gazete’nin mükerrer sayısı o sabah hakimın masasına konmuştu. Hakim, zaten son duruşmaya çıkan bizler için beraat kararı verebilirdi, vermedi ve davayı kapattı; ‘hükmün ertelenmesi’ gibi bir garabete maruz kaldık, aynı ‘suçu’ bir daha işlememe kaydıyla affedildik yani. Biz bu davanın daha özgür bir ülkeye doğru bir adım olmasını diliyorduk, fakat ayak eşikte kaldı. Daha sonra, Sel Yayınları sahibi (rahmetli) İrfan Sancı davayı Anayasa Mahkemesine götürdü ve orada aklandık. Bu arada benim çevirirken hiç satmayacağını düşündüğüm kitap dava sayesinde üçüncü baskıyı yaptı. Kitabı tanıttıkları için adalet mekanizmasına şükran borçluyuz.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASA MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

İRFAN SANCI BAŞVURUSU
(Başvuru Numarası: 2014/20168)

Karar Tarihi: 26/10/2017

R.G. Tarih ve Sayı: 28/12/2017-30284

3. Bir edebiyat eserin yazıldığı ülkeler ve dönemler ile çevrilen ülkeler arasında kültürel farklılıklar olabiliyor. Kitapta yer alan bir hikaye çevrildiği takdirde Türkiye’de hukuki bir sorumluluk doğurabilir. Örneğin, nefret söylemi, propaganda. Böyle bir durumda nasıl tutum alıyorsunuz?

Bu konuda bir anımı aktarayım izin verirseniz. Ben 1995 yılında Sarmal Yayınevine Zygmunt Bauman’ın Modernite ve Holokaust adlı kitabını çevirmiştim. Yazar, Nazilerin Yahudi soykırımının tarihte ilk olmadığını yazıyor, daha önce İngilizlerin Afrika’da yaptığı bir kitle kırımını ve Türklerin Ermeni soykırımının yaşandığını belirtiyordu. Ben bunu aynen çevirdim. Kitap basılır basılmaz hemen açıp oraya baktım. Yayınevinin o zamanki yayın Yönetmeni (rahmetli) Işitan Gündüz “Türklerin...” dedikten sonra bol noktalı bir ara vermiş, üzerine bir asteriks koymuştu ve sayfa altına eklediği dipnotta “Metnin bu kısmını yazamıyoruz; okuyucular buradan, Türkiye’deki basın özgürlüğünün durumunu anlasın” diyordu. Aynı kitap daha sonra, 2007 yılında Versus Yayınları tarafından basıldığında “Ermeni Soykırımı”, “Ermeni Katliamı” haline geldi. Ve sonunda, kitap 2016 yılında Alfa Yayınları tarafından üçüncü kez basılınca nihayet “Ermeni Soykırımı”na dönüşebildi.

4. Bir çevirmen için ifade özgürlüğü ne ifade etmektedir?

İfade özgürlüğü yalnızca çevirmenler için değil, konuşan ve düşüncesini dile getirmek isteyen bir varlık olan her insan için, nefes alınacak havadır; yokluğunda, insan olmanın en önemli koşullarından birini yerine getiremeyen, eksik ve hasta bir varlık haline geliriz.

5. Yazarlar ve çevirmenler olarak kanunların sizi ve edebiyatta ifade özgürlüğünü etkilediğini düşünüyor musunuz? Mevzuatın nasıl değişmesini isterdiniz?

Yetişkin insanların neyi okuyup neyi okumayacağına başkalarının karar verdiği bir toplumda yaşamının utancından bir an önce kurtulmayı diliyorum.

“Öte yandan söz konusu kitabın kurgusal bir roman olduğu ve özgün tarzı gözetildiğinde Anayasa’nın 26. ve 27. maddelerinin yalnızca ifade edilen fikir ve bilgilerin içeriğini değil bunların ifade edilmiş biçimlerini de koruma altına aldığı unutulmamalıdır (Kıyaslamak için bkz.Fatih Taş, § 105). Bir eserin sanatsal veya edebî değerinin bulunup bulunmadığının değerlendirilmesinde yargı yerlerinin tam bir serbestiye sahip olduğu kabul edilemez. Yargı organlarının ifade özgürlüğü alanında yapacakları değerlendirmelerde ifadeler bağlamlarından koparılmadan incelenmelidir. Aksi bir tutum Anayasa’nın 13. ve 26. maddelerinde yer alan ilkelerin uygulanmasında ve elde edilen bulguların kabul edilebilir bir değerlendirilmesinin yapılmasında hatalı sonuçlara ulaşılmasına neden olabilir.”

AYM, İrfan Sancı Başvurusu

5651 Sayılı Kanun Değişikliği Çerçevesinde Çocukların İfade Özgürlüğünün Engellenmesi

Av. Gülşen Başarı

Aynı zamanda raporda çocukların cinsel istismarına ilişkin materyallerin yayılması, çocukların cinselleştirilmesi, grooming, sextortion, siber zorbalık, kendine zarar verme davranışlarının teşvik edilmesi, çocuk ticareti ve sömürüsü ile anonim veya özel iletişim ortamlarında yetişkinlerle çocuklar arasında kurulabilen uygunsuz ilişkiler gibi risklere dikkat çekmektedir.

Giriş

Dijitalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte çocuklar internet ortamında yalnızca bilgiye erişen pasif kullanıcılar olmaktan çıkarak, düşüncelerini açıklayan, içerik üreten ve kamusal tartışmalara katılan aktif bireyler hâline gelmiştir. Sosyal medya platformları, video paylaşım siteleri, çevrimiçi oyun toplulukları ve dijital iletişim araçları ise zaman içerisinde çocukların kendini geliştirdiği, birbiri ile iletişim kurabildiği ve kamusal tartışmaları takip ederek fikrini dile getirebildiği mecralar haline gelmiştir. Ancak bu mecralar yarar sağladığı kadar çocukları suçun mağduru haline getirmeye başlamıştır. Bu durum ise çocukların korunması amacıyla hem uluslararası otoriteleri hem devletleri önleyici ve düzenleyici müdahaleler almaya sevk etmiştir.

Buna yönelik bir adım ise Türkiye'de 22 Nisan 2026'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda çocukların internete olan erişimini düzenleyen madde hükümlerini içeren 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun değişikliği teklifinin kabul edilmesi ile atıldı. Ancak benzer değişiklikler Avrupa ülkelerinde de bir hayata geçirilirken Türkiye'de dâhil olmak üzere pek çok ülkede eleştirilere konu oluyordu.

Çalışma kapsamında ise değişikliğin amacı, değişiklik ile gelen düzenlemelere ve eleştirilere kısaca değinilmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda ilk olarak bakılması gereken 16 Kasım 2022'de yürürlüğe girdi ve 17 Şubat 2024 itibarıyla tüm ilgili platformlar için tam uyumluluk zorunlu hale gelen Dijital Hizmetler Yasası (DSA)'dır. (1)

I. Dijital Hizmetler Yasası Ve Çocukların Korunması

DSA, sosyal ağlar, çevrimiçi pazar yerleri, uygulama mağazaları, barındırma hizmetleri ve seyahat/konaklama platformları dahil tüm dijital aracı hizmetlere yönelik kurallar düzenleyerek vatandaşların ve tüketicilerin temel haklarına saygı duyan bir dijital alan yaratmayı amaçlamaktadır. (2) Bu düzenlemeler kapsamında ise çocukların internet üzerindeki zararlı içeriklerden korunmasına yönelik birtakım düzenlemelere da ayrıca yer verilmiştir. Temel amaç ise çocukların güvenli bir internet ortamına erişmesidir. Bu neden DSA, 14'üncü maddesinde internet sitelerinin, mobil sitelerin ve mobil uygulamaların çocuklara özgü tasarlanması ancak tüm bunlar yerine getirilirken de ifade özgürlüğü dâhil olmak üzere tüm insan haklarının korunmasına yönelik önlemlerin alınması gerekliliği de ifade edilmiştir. DSA, çocukların korunmasına özel bir önem atfederek çocukların zararlı içeriklerden korunması amacıyla koruma ve güvenlik mekanizmalarının ve davranış kurallarının (code of conduct) oluşturulması gerektiğini de ele almıştır.

DSA buradan hareketle 28'inci maddesinde çocukların nasıl korunacağına yönelik geniş kapsamlı bir sorumluluk getirmektedir.

Bu çerçevede ilk olarak çocukların erişimine açık çevrimiçi platformlar, çocuklar için yüksek düzeyde gizlilik, güvenlik ve emniyet sağlamak zorundadır. Bununla beraber çocukların manipülatif veya riskli dijital deneyimlere ve tasarımlara maruz kalması engellenmelidir. Bu manipülasyon ve tasarımlar ise yalnızca arayüz tasarımları yönünden değil reklam içerikleri yönünden de geçerlidir. Devamında ise pek tabii sorumluluğu tespit edilen platformlara çocuklara yönelik riskleri sistematik bir biçimde analiz etme yükümlülüğü getirilmiştir.

20 Kasım 2025'de ise Avrupa düzenleyicileri, Avrupa Komisyonu ve Dijital Hizmetler Koordinatörleri Kurulu, Dijital Hizmet Yasası'nı yürürlüğe koyan Avrupa Birliği'ndeki çok büyük çevrimiçi platformlarda ve arama motorlarında belirgin ve tekrar eden risklerin manzarası hakkında dünya çapında ilk defa rapor yayınladı.(3) Söz konusu raporda DSA kapsamında tanımlanan çok büyük çevrimiçi platformlar (VLOPs) ve çok büyük çevrimiçi arama motorları (VLOSEs) çocukların sistemik risk altında olduğu mecralar olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda raporda çocukların cinsel istismarına ilişkin materyallerin yayılması, çocukların cinselleştirilmesi, grooming, sextortion, siber zorbalık, kendine zarar verme davranışlarının teşvik edilmesi, çocuk ticareti ve sömürüsü ile anonim veya özel iletişim ortamlarında yetişkinlerle çocuklar arasında kurulabilen uygunsuz ilişkiler gibi risklere dikkat çekmektedir. Bunun yanında sosyal medyanın aşırı ve bağımlılık benzeri kullanımının çocukların zihinsel iyi oluşu üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği de ifade edilmektedir.

Kimi sivil toplum kuruluşları ise çocukların influencer olarak ticari amaçlarla kullanılmasının, kimi zaman ebeveynleri veya vasileri aracılığıyla gerçekleşen bir sömürü biçimi hâline gelebildiğini vurgulamaktadır. Ayrıca farklı dillerde yeterli kaliteli içerik sunulmaması, öğrenme güçlüğü veya engeli bulunan çocuklar için erişilebilirlik eksiklikleri ve çocuk dostu olmayan bildirim mekanizmaları nedeniyle zararlı içeriklerin yeterince raporlanamaması da çocukların korunması bağlamında sistemik riskler arasında sayılmaktadır. Raporda son olarak ise çevrimiçi pazaryerlerinde kullanılan yanıltıcı pazarlama yöntemlerinin de çocuklar açısından korunma ihtiyacını artırdığı ifade edilmektedir.

Şüphesiz ki hem DSA hem Avrupa Komisyonu kapsamında yapılan çalışmalar internet ortamlarının çocuklar adına yarattığı tehlikeyi açıkça ortaya koymaktadır. Ancak Avrupa Komisyonu regülasyonları platformlara yükümlülük ve sorumluluklar getirirse de devletlerin kendi düzenlemelerini hayata geçirmeden çocuklara yönelik doğrudan bir koruma sağlanamayacağı açıktır. Devletlerin belirli yaş altındaki çocukların sosyal medya hesaplarına olan erişimini kısıtlayıcı düzenlemeleri giderek artmaktadır.

II. Dünyadaki Gelişmeler

Avusturya, 10 Aralık 2025'te yürürlüğe giren kanunla 16 yaş altı çocukların TikTok, Instagram, Facebook ve YouTube gibi platformlara erişimini yasaklayan dünyadaki ilk ülke sıfatını haiz. Beraberinde ise Fransız Senatosu'nun 15 yaşın altındaki çocukların sosyal medyaya erişimini kısıtlayacak planı onaylaması ile ikinci ülke Fransa geliyor. Yunanistan Başbakanı Kyriakos Mitsotakis ise artan kaygı düzeyi, uyku problemleri ve çevrimiçi platformların bağımlılık yaratan tasarımına dikkat çekerek 15 yaş altına sosyal medya yasağı getirileceğini ve parlamentoda oylanacağını açıkladı.

Aynı yasa gündemi İspanya, Malezya, Danimarka ve Polonya'nın da gündeminde bulunuyor. Türkiye ise 22 Nisan 2026'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda çocukların internete olan erişimini düzenleyen madde hükümlerini içeren 5651 sayılı Kanun değişikliği teklifinin kabul edilmesi ile 15 yaşın altındaki çocukların sosyal medya hesaplarının kullanımına yönelik kısıtlamayı kabul eden ülkelerden biri oldu.

III. Türkiye'de Gerçekleştirilecek Düzenleme

TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilen kanun teklifi ile 5651 sayılı Kanun'da gerçekleşen değişiklikleri oyun platformları ve sosyal ağ sağlayıcıları yönünden ikiye ayırabiliriz. İlk olarak gerçekleşen değişiklik ile yükümlülükler tanımlanmadan önce oyun geliştirici, oyun dağıtıcı ve oyun platformu tanımları eklenmektedir. Devamında ise bu oyun platformlarına yaş derecelendirmesi, yurt dışı kaynaklı platformlar için Türkiye'de temsilci belirleme, ebeveyn kontrol araçları sağlama, bilgi ve belge verme yükümlülüğü getirilmekle beraber, yükümlülükler uyumsuzluk halinde ise idari para cezası ve bant daraltma yaptırımları öngörülmektedir.

Ancak asıl eleştirilerin odağı olan düzenlemeler ise sosyal ağ sağlayıcılarına getirilen yükümlülüklerdir. Düzenlemeler her ne kadar yükümlülük olarak tanımlansa da 15 yaş altı çocukların sosyal medya kullanımına doğrudan bir müdahaleyi içermektedir. Bu düzenleme ile sosyal ağ sağlayıcılarına 15 yaş altına hizmet sunulmaması, 15 yaş üstü çocuklara ayrılaştırılmış hizmet verilmesi, ebeveyn kontrol araçlarının sağlanması, aldatıcı reklamların engellenmesi gibi yükümlülükler getirilmektedir.

Tıpkı oyun platformlarında olduğu gibi sosyal ağ sağlayıcıların bu yükümlülükler uymaması ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Kanun'un 8/A maddesi aracılığıyla kararların bir saat içinde uygulanması yaptırımı da getirilmektedir.

Hali hazırda buna yönelik bir Yönetmelik bulunmasa da Adalet Bakanı ve Siber Güvenlik Başkanlığı Dijital Devlet Genel Müdürlüğünden yetkilinin yapmış olduğu açıklama çerçevesinde sosyal medya kullanmak isteyen kişinin, e-Devlet üzerinden dijital anahtar üreterek teyit alacağı şekliyle kurgulanmıştır. Ancak böyle bir sistem çocuklara ait verilerin saklanması saklanmayacağı, saklanacak ise ne şekillerde saklanacağı, kullanılıp kullanılmayacağı, kullanılacak ise ne şekliyle kullanılacağı yönünde pek çok soruyu da beraberinde getirmiştir.

IV. Anonim Hesap Kullanımının Engellenmesi

Bireylerin, 15 yaş altında olup olmadığının tespitinin e-Devlet vasıtasıyla yapılması ise beraberinde anonimlik tartışmalarını da getirmektedir. Bu uygulama ile kişilerin sosyal medya hesaplarına gerçek bir kişiye ait olduğunun tespiti ile hesabın kaç yaşında bir kişiye ve kime ait olduğu da tespit edilecektir. Ancak anonimlik, kullanıcıların özellikle politik söylem ve eleştirilerde bulunabilmesi, düşüncelerini serbestçe ifade edebilmesi ve kamusal tartışmaya katılabilmesi bakımından demokratik toplum düzeninin temel güvencelerinden birini oluşturmaktadır. Bu yönüyle anonimlik, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi kapsamında güvence altına alınan ifade özgürlüğünün ayrılmaz bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Anonimliğe yönelik müdahaleler, ifade özgürlüğünün ihlali sonucunu doğurabileceği gibi, kullanıcılar üzerinde korku, çekinme ve baskı yaratarak bireylerin kendilerini özgürce ifade etmeleri üzerinde caydırıcı etki (chilling effect) doğurabilmektedir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de Standard Verlagsgesellschaft mbH v. Austria (No. 3) kararında anonimliğin ifade özgürlüğünün önemli bir yansıması olduğunu, bu güvencenin zedelenmesinin hem ihlal hem de caydırıcı etki doğurabileceğini açıkça ortaya koymuştur. (4)

Buna karşılık "troll hesaplar", anonimlikten farklı olarak, çoğunlukla provokasyon yaratma, yanlış veya yanıltıcı bilgi yayma ya da kamuoyunda kasıtlı algı oluşturma amacıyla kullanılan hesapları ifade etmektedir. Bu tür hesaplar bazen gerçek kullanıcı kimliğiyle faaliyet gösteriyor gibi görünmekle birlikte, gerçekte organize biçimde yürütülen yönlendirme veya manipülasyon faaliyetlerinin parçası olabilmektedir.

Çünkü çocuklar, korunması gereken pasif özne olarak değil, aynı zamanda kamusal ve gündelik tartışmalara katılan aktif bireylerdir.

V. Düzenlemelerin DSA Çerçevesinde İncelenmesi

Söz konusu düzenlemeler DSA'da ye falan hükümler ile paralellik taşıyormuş gibi görülebilmektedir. Ancak DSA ile çocuklar arasında doğrudan sosyal medya yasağı getirilmesi gibi bir ilişki bulunmamaktadır. DSA, çocukların internete ve sosyal medya hesaplarına erişimini engellemekte çocukların korunmasını farklı düzenleme teknikleriyle ele almaktadır. DSA, çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaştığı riskleri "sistemik platform riski" olarak tanımlayarak bu risklerin platformlar tarafından tespit edilmesi ve azaltılmasını zorunlu kılar. Buna karşılık Türkiye'de gündeme gelen sosyal medya yasakları doğrudan kullanıcı erişimini sınırlandırarak çözmeyi amaçlayan daha müdahaleci bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu nedenle DSA platformlara yükümlülük yükleyen risk temelli bir düzenleme modeli benimserken, sosyal medya yasakları erişim temelli bir koruma modeli ortaya koymaktadır.

Çocukların hem sosyal medyaya erişiminin engellenmesi hem de anonimlik haklarının elinden alınması ise Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşme'nin 13'üncü, 17'nci, 27'nci ve 31'nci maddeleri; Anayasa'nın 26'ncı maddesinin ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10'uncu ve 8'inci maddelerinin ihlâlini oluşturmaktadır. Bu ihlâl kapsamında çocukların bilgiye erişim, ifade özgürlüğü ve gelişim haklarını zarara uğratılmaktadır.

Çocukların ifade özgürlüklerinin korunması fikir açıklama, bilgiye erişme, dijital mecralarda kamusal tartışmaları takip etme ve tartışmalara katılma haklarını da korumaktadır. Çünkü çocuklar, korunması gereken pasif özne olarak değil, aynı zamanda kamusal ve gündelik tartışmalara katılan aktif bireylerdir. Bu kapsamda DSA gibi modern düzenlemeler, çocukların internetten çıkarılmasını değil, güvenli erişim ve yaşa uygun tasarım yaklaşımını benimsemeye çalışır.

Digital Freedom Project tarafından Avustralya'da getirilen düzenlemeye karşı açılan dava kapsamında, ülkedeki anayasal düzeyde güvence altına alınan siyasal iletişim özgürlüğünün, 16 yaş altındaki bireylerin sosyal medya üzerinden kamusal ve politik tartışmalara katılımının engellenmesi suretiyle ihlal edildiği ileri sürülmüştür. Başvurucular, sosyal medya hesabı açma yasağının gençleri yalnızca içerik tüketen pasif konuma ittiğini, oysa siyasal ifade özgürlüğünün yalnızca içerikleri izleyebilmekle sınırlı olmayıp tartışmalara katılabilmeyi, görüş bildirebilmeyi ve kamusal etkileşim kurabilmeyi de kapsadığını belirtmiştir. Bu nedenle bazı platformlarda hesap olmaksızın içerik izlenebilmesinin yeterli bir alternatif oluşturmadığı, zira gençlerin hesapları bulunmaksızın yorum yapma, tartışma yürütme ve dijital kamusal alana aktif katılım imkânından mahrum kaldıkları ifade edilmiştir. Avustralya Federal Hükümeti ise yüksek mahkemeye sunduğu savunmada, söz konusu yaş sınırının siyasal iletişim özgürlüğü üzerinde belirli bir sınırlama etkisi bulunduğunu kabul etmekle birlikte, bu müdahalenin meşru bir amaca dayandığını ileri sürmüştür. (5)

Hükümet, özellikle algoritmik öneri sistemleri, sonsuz kaydırma (infinite scroll), zaman sınırlı etkileşim mekanizmaları ve yorum gibi geri bildirim araçlarının çocuklar üzerinde bağımlılık ve zarar riski oluşturduğunu, bu nedenle düzenlemenin çocukların üstün yararı ve çevrimiçi güvenliğinin sağlanması amacıyla zorunlu olduğunu savunmuştur.

Bu tartışma, çocukların dijital ortamda korunması ile siyasal ve kamusal katılım hakları arasındaki dengenin, modern dijital düzenlemelerin en kritik gerilim alanlarından biri olmaya devam ettiğini göstermektedir.

VI. Sonuç

Çocukların dijital ortamda korunmasına yönelik yasaklayıcı düzenlemeler, yalnızca teknik bir güvenlik meselesi değil aynı zamanda ifade özgürlüğü, bilgiye erişim ve siyasal katılım haklarıyla doğrudan bağlantılı temel haklar dengesini ilgilendiren bir konu haline gelmiştir. Çevrimiçi risklerin artması, devletleri daha müdahaleci politika araçlarına yöneltse de, bu müdahalelerin çocukları koruma amacıyla sınırlı ve orantılı kalması, onların kamusal alandan tamamen dışlanmaması açısından kritik önem taşımaktadır.

Bu bağlamda asıl mesele, çocukların dijital dünyadan uzaklaştırılması değil onların hem güvenli hem de katılımcı bir çevrimiçi ekosistem içinde var olabilmelerinin sağlanmasıdır. Dolayısıyla gelecekteki düzenlemelerin yönü, koruma ile özgürlük arasında hassas bir denge kurabilen, çocukları yalnızca korunması gereken özne değil aynı zamanda dijital kamusal alanın aktif katılımcıları olarak görebilen bir yaklaşım geliştirilmesine bağlı olacaktır.

(1) 2022/2065 Dijital Hizmetler Yasası, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2065> (Son Erişim Tarihi: 26.04.2026)

(2) Dijital Hizmetler Yasası hakkında, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/factpages/user-rights-under-digital-services-act> (Son Erişim Tarihi: 26.04.2026)

(3) Rapor için bkz. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/digital-services-act-report-lays-out-landscape-systemic-risks-online> (Son Erişim Tarihi: 26.04.2026)

(4) Standard Verlagsgesellschaft mbH v. Austria (No. 3) , Başvuru No: 39378/15.

(5) Gazete haberi için bkz. <https://www.theguardian.com/australia-news/2026/apr/11/australia-social-media-ban-under-16-teenager-experience> (Son Erişim Tarihi: 26.04.2026)

Kamu Denetçiliği Kurumuna Yapılan Başvuruların İncelenmesi

Av. Onur Sezen

Kamu Denetçiliği Kurumuna 2025 yılında yapılan başvurular içerisinde, ifade özgürlüğü ihlal iddialarına yer verilen kararlardan iki tanesi seçilmiş ve kararlardan kısaca bahsedilmiştir.

2025/15905 Numaralı Başvuru, Karar Tarihi: 24.12.2025

İletişim Başkanlığına karşı, başvuranın basın kartının iptal edilmesine dair yaptığı başvuru. Başvuran, 2013 yılında çalıştığı Doğruhaber Gazetesi'nde 28 Şubat sürecinde yaşanan hak ihlalleri ve mağduriyetlere ilişkin haberler yaptığını, bu kapsamda bir kaymakam hakkında iddialara yer verdiğini, söz konusu haberler nedeniyle 2016 yılında tarafına açılan davanın aleyhine sonuçlandığını, bunun üzerine başvuranın 01.11.2016 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunduğu, başvurusu sonucu 08.09.2020 tarihli Anayasa Mahkemesi kararında "...ilk derece mahkemesi tarafından yapılan yargılamada başvuru ileri sürdüğü deliller değerlendirilmiş, ceza yargılamasına konu edilen isnatlar etraflıca araştırılmış ve ileri sürülen iddiaların başvuru tarafından desteklenmediği" sonucuna varılarak başvuru mahkûmiyetine karar verilmiştir. Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan incelemede, gazeteci olan başvurucuya basının ödev ve sorumluluklarını aşacak şekilde bir yükümlülük yüklenmediği tespit edilmiş, başvuru ifade ve basın özgürlüklerine yapılan müdahalenin başkalarının şöhret ve haklarının korunması gibi zorunlu bir ihtiyacı karşıladığı kanaatine ulaşılmıştır.

Bununla birlikte bir gazeteci olan başvuru yapmış olduğu haber sebebi ile hapis cezası biçiminde bir yaptırıma maruz kalması orantılı görülmez. Bu itibarla başvuru hakkında 10 ay hapis cezası verilmesi -cezaya konu hüküm açıklanmamış olsa dâhi- orantılı bir müdahale olarak kabul edilemeyeceğinden başvuru ifade ve basın özgürlüklerine yapılan müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 26. ve 28. maddelerinde güvence altına alınan ifade ve basın özgürlüklerinin ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir..." gerekçesi ile ifade ve basın özgürlüklerinin ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılmasını teminen yeniden yargılama yapılması için kararın Küçükçekmece 2. Asliye Ceza Mahkemesine gönderildiği, yeniden yargılama neticesinde 2022 yılında aleyhine adli para cezasına karar verildiğini ve bu kararın 2023 yılında onandığını, söz konusu cezanın adli sicil kaydına işlenmesi nedeniyle İletişim Başkanlığı tarafından basın kartının iptal edildiğini, kendisine gönderilen yazıda Anadolu Ajansı'ndaki görevinden ayrıldığı ve basın kartını iade etmesi gerektiğinin bildirildiğini, ancak görevine devam ettiğini, şifahi görevinden ayrıldığına dair kısmın sehven yazıldığını ancak kartının adli sicil kaydı nedeniyle iptal edildiğini öğrendiğini, adli sicil kaydının silinmesi için Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğüne başvurduğunu ve kaydın silindiğini, buna rağmen yaptığı yeni basın kartı başvurusunun reddedildiğini, oysa mahkeme kararında "hak yoksunluğu uygulanmasına kanunen yer olmadığı"nın açıkça belirtildiğini ve adli sicil kaydı bulunmadığını, Anayasa Mahkemesi ve mahkeme kararlarını, ayrıca para cezasını ödediğine dair belgeleri İletişim Başkanlığına sunmasına rağmen başvurusunun reddedildiğini ileri sürerek tarafına basın kartı verilmesini talep etmiştir.

Kurum incelemesinde, TCK'nun 53.maddesi uyarınca hak yoksunluğunun hapis cezası verilmesi halinde uygulanmasının düzenlendiğini ve başvuru yönünden hükmedilen adli para cezasının da maddede düzenlenen hal kapsamında olmadığını belirtmiştir. Kararın devamında Denetçi, Türk Ceza Kanunu'nun 53'üncü maddesi kapsamında hak yoksunluğu uygulanmaması, basın kartı açısından engelin ortadan kalktığı anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir. Başvurana basın kartı verilmemesinin dayanağının, basın kartı verilmesine ilişkin özel olarak düzenlenen, 5187 sayılı Basın Kanunu'nun Ek 3'üncü maddesi ile Basın Kartı Yönetmeliği'nin 8'inci maddesinin (ç) bendi olduğunu belirtmiştir. Söz konusu maddelerde, basın kartı talep edenlerin iftira suçundan hüküm giymemiş olması gerektiği şartı açıkça düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 38'inci maddesinde ise, bu şartları taşımadığı sonradan anlaşılmasının basın kartının iptal edileceği hükme bağlanmıştır. Tüm bu açıklamalar çerçevesinde; Denetçi, başvuru hakkında iftira suçundan kesin hüküm bulunması, yeniden yargılama sonucunda başvuru iftira suçundan mahkûmiyetinin ortadan kaldırılmaması, hapis cezasının adli para cezasına çevrilmesi, söz konusu hükmün kesinleşmesi ve adli sicil arşiv kaydında yer alması dolayısıyla 5187 sayılı Basın Kanunu Ek Madde 3 ve Basın Kartı Yönetmeliği'nin 8/1-ç ve 38'inci maddeleri uyarınca başvuru basın kartının iptaline ve yeni başvurusunun reddine ilişkin işlemlerde, hukuka ve hakkaniyete aykırılık bulunmadığı sonuç ve kanaatine varmıştır.

Bu itibarla Kurum başvuruyu reddetmiştir.

22025/9967 Numaralı Başvuru, Karar Tarihi: 07.11.2025

İletişim Başkanlığına karşı, haber ile ilgili yapılan açıklamanın düzeltilmesi talebine dair yapılan başvurudur. Başvuran, linkinde yer alan haberinde, İstanbul Atatürk Havalimanı saldırı davasına ilişkin tutuklu 6 sanığın, Yargıtay tarafından verilen bozma kararıyla tahliye edildiğinin anlatıldığını, yine haberde İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi'nin bu tahliye edilen sanıklardan beşi hakkında olayı organize etmekten dolayı 46 kez ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verildiği bilgisinin de yer aldığı, yani bu sanıkların davanın iddianamesine ve yerel mahkemenin gerekçeli kararına göre Atatürk Havalimanı saldırı olayını planlamak ve saldırıyı gerçekleştiren üç canlı bombayla irtibatları olmakla suçlandığını, ancak haber yayınladıktan sonra İletişim Başkanlığı tarafından linki ile paylaşım yapıldığını, paylaşımında "Ancak tahliye edilen söz konusu 6 sanık 8 yıldır tutuklu olup, saldırının faili değillerdir. Bu kişiler, örgüt üyeliği, örgütün finansı gibi suçlardan yargılanmaktadırlar." denilerek açıkça davadaki bilgilere aykırı bilgiler verildiğini, oysa yerel mahkemenin kararı incelendiğinde söz konusu 6 sanığın örgüt üyeliğinden yargılanmadığı, olayı organize etmekten yargılandığı ve cezalandırıldığı, Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin verdiği "bu sanıklar 45 kişiyi öldürmek ve anayasayı ihlal etmekten değil, örgüt üyeliğinden yargılanmalıdır." şeklindeki bozma kararını bu sanıkların saldırıyı organize etmekten yargılandığı gerçeğini değiştirmeyeceğini, haberin olayı organize etmek ve bu nedenle 45 kişinin ölümünden sorumlu tutulmak şeklinde açıldığını belirterek İletişim Başkanlığı'nın açıklamasını silmesini veya hakkında tahliye kararı verilen sanıkların örgüt üyeliğinden değil 45 kişinin öldüğü saldırıyı planlamaktan, organize etmekten ve anayasayı ihlalden yargılandığı şeklinde açıklamasını düzeltilmesini talep etmiştir.

Kurum, yaptığı incelemede, başvuruya konu haberde ilk derece mahkemesinin kararının kesin bir hüküm gibi yansıtıldığı, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda açıkça düzenlenen temyiz süreci ve mahkeme kararlarının kesinleşme şartlarının dikkate alınmadığı, bu tür haberlerin kamuoyunu yanlış yönlendirme riski taşıdığı ve yargı süreçleri hakkında eksik ya da hatalı bilgi yaydığı, sanıklar hakkında kasten öldürme ve anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs suçlarından yeterli delil bulunmadığı ve sadece örgüt üyeliği kapsamında değerlendirilmesi gerektiği yönünde bozma kararı verildiği, DMM "Ancak tahliye edilen söz konusu 6 sanık 8 yıldır tutuklu olup, saldırının faili değillerdir. Bu kişiler, örgüt üyeliği, örgütün finansı gibi suçlardan yargılanmaktadırlar." açıklamasında bu nihai yargı kararını esas aldığı ve bu açıklamanın kamuoyunu doğru bilgilendirme amacı taşıdığını, belirtmiştir. 14 sayılı İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 3 üncü maddesi gereği, İletişim Başkanlığı içinde bir birim olan Dezenformasyonla Mücadele Merkezinin görevi, kamuoyunun ve ilgili makamların zamanında ve doğru bilgilerle aydınlatılması için gerekli bilgi akışını sağlamaktır. Bu kapsamda Denetçi, Dezenformasyonla Mücadele Merkezinin açıklamasının, ilk derece mahkeme kararını öne çıkarıp Yargıtay'ın bozma kararını geri plana atan haber ile ilgili kamuoyunda yanlış anlaşımaların önüne geçmek için bilgilendirme amacıyla yapıldığı ve bu bilgilendirmenin de görevi kapsamında olduğunu belirtmiştir. Denetçi, Anayasa'nın 26 ve 28 inci maddeleri kapsamında ifade ve basın özgürlüğü korunmakta olduğuna dikkat çekmiştir. Ancak bu özgürlük "kamu düzeni, yargının tarafsızlığı ve güvenilirliği" nedenleriyle sınırlanabilmektedir. Anayasanın 36 ve 38 inci maddeleri kapsamında henüz kesinleşmemiş bir mahkeme kararının, kamuoyunda suçlu algısı oluşturacak şekilde sunulmasının masumiyet karinesi ve adil yargılanma hakkını zedeleyeceği, Dezenformasyonla Mücadele Merkezinin paylaşımının da bu tür yanlış anlamaları önleyici mahiyette kamu yararı gözetilerek bilgilendirme amacıyla yapıldığı Denetçi tarafından değerlendirilmiştir.

Bu itibarla Kurum başvuruyu reddetmiştir.
(<https://kararlar.ombudsman.gov.tr>)

DETERMINİST TOPLUMLARDA İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Av. Abdullah
Daştan

Bu yazı, bireyin kendi tercihi sandığı birçok seçimin aslında toplumsal, siyasal ve ekonomik etkiler altında şekillendiği bir düzende ifade özgürlüğünün ne ölçüde gerçek olduğunu tartışmaktadır.

Giriş

Herkesin istediğini konuşabildiği ama hiç kimsenin farklı bir şey söylemediği toplumlarda ifade özgürlüğü gerçekten var mıdır? Bireylerin birbirleriyle olan etkileşimin hızlanması ve daha fazla fazla kişiyi kapsar şekilde etkileşimde olması bireyin eylemlerinde diğerlerinin etkisinin güçlenmesine sebep olmuştur. Bir diğer söyleyişle bireyler birbirlerinin ufak iktidarları haline gelmeye başlamaktadır. Bireylerin birbirleriyle etkileşimi dışında medya, devlet ve şirketlerin de dahil olduğu bu sistemde farklı düşünceler gerçekten var olabilir mi? Oyun kurucuların belirlediği sahada top oynamak gerçek bir özgürlük müdür? Hakemin kuralları istediği gibi genişletebildiği ve istediği kuralı istediği şekilde uygulayabileceği bir düzende kuralların dışına çıkmak mümkün müdür?

İnsanlar doğaları gereği duygusal varlıklardır. Başkalarının fikirleri ve eylemleri her ne kadar kendilerine uygun olmasa da yine bu fikir ve eylemlerden etkilenirler. Yine azınlığın aksine insanların çoğunluğu düzene sahip çıkan bireylerdir. Bu iki yaklaşım bireyleri değişime açık olsa da düzen tarafından başka kuralların dikte edilebilmesine olanak sağlar. Sonuç olarak bireyler istemsiz bir şekilde toplumun çoğunluğunun düşündüğünü düşünmeye ve düzenin ona dayattığı sınırlarda hareket etmeye dikte edilir.

Bireylerin Etkisi

İlkel toplumlarda bireylerin daha küçük topluluklar halinde yaşamaları sonucu birbirleriyle olan etkileşimleri daha sınırlı ve belirli bir haldedir. Nitekim bireyler yalnızca kendi aileleri ve kabilelerinin örf ve adetlerine göre eylemlerine bir sınırlandırma uygulayacaklardır. Yaşanılan kümenin küçük olması daha homojen bir toplum yarattığı gibi ayırık düşüncelere rastlama olasılığını da azaltır. Bu durum bireylerin etkileşimlerine yapılan görünür ve görünmeyen müdahalelerin bireyin bizzat tanıdığı yakın akrabaları ya da aynı sosyal ilişkilere sahip kişilerden geldiği anlamına gelir. Birey eyleminden önce oluşabilecek müdahaleyi daha öngörülebilir durumdadır.

Modern toplumda teknolojinin gelişmesiyle beraber bu etkileşim duvarı yıkılmıştır. Artık bireyler dijitalleşme ve iletişim araçlarının gelişimiyle yaşantılarını, fikirlerini ve tabularını bilmediği kısacası tanımadığı bir kalabalıkla etkileşim halindedir. Bireyin eylemlerine müdahale artık yalnızca tanıdığı çevreden değil tepkilerin belirsiz olduğu bir kalabalıktan gelmektedir. Bu müdahaleyi öngörülemez bir hale soktuğu gibi bireylerin eylemlerini eskisinden daha da temkinli gerçekleştirme refleksine sebep olmuştur. Buna bir benzetme yapmamız gerekirse yaşadığı küçük şehirden üniversite okumaya büyük şehire giden bir öğrenciyi örnek verebiliriz. Birey burada yaşadığı küçük fanustan çıkarak aslında kendisi için çok normalleşmiş fikirlerin başkaları tarafından bilinmediği, uygulanmadığı hatta karşı gelindiğinin farkına varmıştır.

Bu değişimlerin sonucu olarak pek tabii azınlık bir kesimin varlığını saymazsak toplumun çoğunluğunun fikirlerini belirtirken daha uzlaştırmacı ve bu fikir belirtme sürecinde daha ortak noktalara atıf yapmasına sebep olmaktadır. Aksi yönde eylemlerden kaçınma sebebinin toplum tarafından dışlanma, eleştirilme ve hatta 21. Yüzyılın aforozu olan toplu lince maruz kalma korkusudur. Burada ilkel toplumlardan ayrılan önemli nokta daha var unutulmak veya affedilebilmektir. Teknolojinin gelişmediği modern toplumlardan önce eylemleriniz yüzünden toplum tarafından dışlanmanız sorunu çözülebilecek bir durumdaydı. Toplumun hafızası sizi unutmasa da sizin sizi hiç tanımayan bir topluma göç etmeniz önceki toplumdan dışlanmanıza sebep olan eylemlerinizin yükünü sırtınızdan atabileceğiniz bir senaryoydu. Günümüzde böyle bir durumun olanak dışı olduğu açıktır. Burada bahsettiğim ifade ediş biçimi daha mikro düzeylerdeki aile veya sosyal çevrenin içinde bulunduğu alan değildir. Burada sosyal medyada ya da internet üzerinden paylaşılan fikirlerin kontrol edilemez bir şekilde yayılmasından bahsetmekteyim. Sosyal medyada viral olan içeriklerin kopyalarının ne hızla yayıldığı malumunuz olmakla beraber "The internet never forgets" sözüyle anlaşıldığı gibi internet üzerinden yaptığınız eylemlerin unutulmayacağı, hangi coğrafyaya giderseniz gidin internetin karanlık tarafında her zaman bir yedeğinin olmasına sebep olacaktır. Bu da affedilme ve unutulma hakkını elimizden alan bir sonuca çıkarmaktadır.

Bireyler artık tanımadıkları insanların değerleriyle çatışmadan fikirlerini ifade etmekte özgürdür. Bu da gerçek fikirlerin saklanmasına yol açtığı gibi gerçek fikirlerin maskeli halini görebildiğimiz bir toplumsal düzende yaşamamıza sebep olmaktadır.

Medya ve Şirketlerin Etkisi

Bireylerin kendini ifade etme eylemlerinde yalnızca birbirleriyle olan etkileşimlerinin etkisinin olduğunu savunmak günümüz koşullarında pek mümkün değildir. Zira günümüzde devlet dışında bireylere müdahale edebilecek şirketler ve medya sektörü de aktör olarak artık karşımıza çıkmakta. Bir noktaya kadar medyanın etkisinin devletlerin müdahalesiyle şekillendiğini söylemek gerekecektir çünkü şirketlerin de kuruldukları ülkelerin hukuk kurallarına tabi tüzel kişilikleri vardır. Burada dikkat çekilmesi gereken en büyük nokta şirketlerin devletlerin üstünde yapılar dönüşmeye başlamasından kaynaklanıyor. Bir şirketin merkezini nerede bulduğundan bağımsız olarak ürününün tüm dünyada kullanıma açık olması, şirketin faaliyet alanını bağlı olduğu devletin hukuk kurallarıyla sınırlı olmaktan çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu durum farklı hukuk düzenlerine sahip devletlerde yaşayan bireyleri de doğrudan ilgilendirmektedir. Kısacası şirketler bu yönüyle kendi iç dinamiklerini oluşturup bağlı bulunduğu devletin iç hukuk yollarından bağımsız olarak kendi topluluk kurallarını uygulama esnekliğini tanıyor. Burada üzerinde durulması gereken konu şirketlerin bağlı olduğu kendi iç hukuk yolları ile çatışan o ülkede yaşamayan ve farklı hukuk kurallarına tabii diğer kullanıcıların eylemlerinin ne şekilde değerlendirileceği problemidir. Burada şirketlerin çoğunlukla kullandığı yöntem kendi topluluk kurallarının dışındaki eylemleri cezalandırmak ve kendi kuralları içerisinde ifade etmeye özgürlük tanımak olarak karşımıza çıkmakta. Bu durumun şirketlere en azından kendi platformları üzerinde bir siyasal iktidar olma hakkı tanıdığını söyleyebiliriz.

Şirketlerin ifade etme eylemini kısıtladığı iki yöntemi olduğunu söyleyebiliriz. İlki cezalandırma yöntemi olarak içeriğin kaldırılması, kullanıcının platformdan yasaklanması şeklinde doğrudan içeriğin özüne olan bir müdahale olmakla beraber ikinci yöntem de içeriğin öne çıkarılmaması veya diğer adıyla "shadow banned" yöntemidir. Pek tabii bu kısıtlamaların uygulanmasına klasik bir yargılama faaliyeti yürütülmez hatta yürütülmesi de beklenilmez zira şirketlerin bu kontrolleri yapması için gerekli insan gücünü karşılaması şirketin kar etme politikasıyla çalışmaktadır. Milyonlarca kullanıcısı olan bir platform için gerekli olan içerik denetlemekten sorumlu insan gücünü şirketlerin karşılaması pek olası bir senaryo değildir. Hatta bu yönüyle şirketler şeffaf olmayan bir prosedür işlettiği için hangi içeriğin

hangi ölçütlerle sınırlandırdığı çoğu zaman belirsiz kalmakla birlikte bireyler açısından öngörülebilir bir cezalandırma uygulamazlar. Burada uygulanan yöntemlerden birisinin kullanıcı şikayetleri olması çok fazla kullanıcının aynı içeriği veya aynı hesabı şikayet etmesi üzerine algoritma tarafından ağa takılması ve incelemeye alınması mantığı ise durumu romadaki kolezyumlara götürmektedir. Tıpkı hangi gladyatörün yaşayıp yaşamayacağı kararında olduğu gibi burada da kullanıcılar kimin beğenilmesi gerektiğine ya da kimin görünmez olması gerektiğine karar vermekteler.

Bu şikayetlerin gerçek olmayan kullanıcılarla spam olarak yapılması veya bu şikayetlerin değerlendirilmesinde yapay zekanın ne kadar doğru bir değerlendirme yaptığı ise ayrı bir başlıkta değerlendirilmesi yapılması gereken bir konudur. Tüm bu öngörülemezlik, denetimsizlik ve şirketlerin elindeki kısıtlama gücü şirketleri kendi özel otoritelerini yürüttükleri denetimden uzak birer tiran konumuna yükseltmektedir.

Kısıtlanacak içeriklerin belirlenmesinde algoritmanın nasıl çalıştığı önem taşımaktadır. Bu noktada bireylerin birbirleriyle olan etkileşimine atıfta bulunarak algoritmanın işleyişinin incelenmesi gerektiğini düşünmekteyim. Algoritmanın mantığı içeriğin sizi ne kadar süre ekranda tuttuğudur. Yani uygulamada ne kadar çok vakit geçirirseniz şirketin görünürlüğü ve dolayısıyla karlılığı o derece artacaktır. Bu minvalde şirketlerin algoritmalarının temel mantığının da uygulamada tutmak olduğuna şaşmamak gerekir. Algoritma göre içeriğiniz yüksek bir etkileşim alırsa veya yüksek bir görüntüleme alırsa o içerik iyi içeriktir. Aksine içeriğiniz az etkileşime sahipse ve diğer kullanıcılar tarafından az izlendiyse o içerik kötü bir içeriktir. Kötü içerik olarak nitelendirilen içerik bir noktadan sonra daha fazla kullanıcıya gösterilmeyecek ve onun yerine iyi içerikler diğer kullanıcılara gösterilerek ekran süreleri artırılabilecektir. Buradaki cezalandırma çok masum gözükse de algoritma tarafından size oluşturulan karne fikirlerinizin yayılmasını önleyeceği gibi diğer insanları fikirlerinizin kötü fikirler olduğunu düşünmeye itmeye başlayacaktır. İnsanlar tıpkı bireylerle olduğu etkileşim gibi burada da cansız bir varlığa kendisini kabul ettirmeye ve bu cansız varlığın rızasını almaya, algoritmanın uygun gördüğü şekilde ve algoritmanın uygun gördüğü fikirlerini paylaşmaya meyilli hale gelecekler. Burada kendinizle yapacağınız ufak bir deneyle konuyu daha iyi özetlemek istiyorum. Sosyal medyada yüksek etkileşim almış bir içeriği beğenmekte elbette zorluk çekmeyeceksiniz.

Burada toplumun da beğendiği bir içeriği beğendiğiniz için toplum tarafından kabul edilme hissini yaşamaz daha olasıdır. Peki gerçekten beğendiğiniz bir içeriğin az etkileşim aldığı görünce o içerikle ilgili etkileşim kurma sıklığınızı hiç düşündünüz mü? Yani beğendiğiniz içeriğin daha az beğeni ya da yorum aldığı görünce o içeriğe beğeni ya da yorum yaparken "Toplum bu içeriği fazla beğenmemiş, acaba içeriği benim beğenmem yanlış mı? Yanlış düşünen ben miyim?" problemiyle karşılaşmış içeriğe etkileşim vermediğiniz durumlar yaşandı mı? Bunu bilinçli olarak yapmasanız bile refleks olarak yapmış olmanızın çok olası olduğunu düşünmekteyim. Hatta eminim ki "gizli reposttur" şeklinde yorumlara denk gelmişsinizdir. Buradaki alt metin de bu içeriği paylaşarak ya da beğenerek çevremdeki insanlara bu şekilde düşündüğümü duyurmak istemiyorum ama bu içeriği görenler bilsin ki ben de bu şekilde düşünüyorum fikrinin yansımasıdır. Buna iyi bir örnek de anonim hesap kullanımının bir mantığı olan özgürce paylaşım yapabilmek ve bunun sonucunda başkaları tarafından yargılanmamak değil midir? Burada temel iki problemle karşılaşmaktayız. Kendini algoritmaya beğendirme ve şirketlerin kısıtlaması ile mücadele etme. Bu iki etmen bireyin fikirlerini ifade ediş biçimini değiştirip daha tolere edilebilir maskeler takmasına veya fikirlerini saklamasına yol açmaktadır.

Bir etkileşim yüzyılında yaşadığımızı düşünerek son olarak bu başlıkta etkileşimin şirketler tarafından ne şekilde manipüle edilebileceğine değinmek istiyorum. Medya toplum tarafından istenmeyen ve muhtemelen daha az etkileşim alacak içerikleri, algoritmaya ters düşecek şekilde ön plana çıkarıyorsa ne olacak problemini düşünmenizi istiyorum. Burada şirket pek tabii reklam olarak bir içeriğin görünürlüğünü ve dolayısıyla etkileşimini artırabileceği gibi reklam almasından bağımsız olarak, istediği düşünce biçimini de kasıtlı olarak daha görülebilir kılabilir.

Bunun sonucunda kullanıcılar her ne kadar başta o görüşe katılmasalar, dünya görüşleri o yönde olmasa da sırf daha çok etkileşim aldığı, sırf algoritma tarafından "iyi" içerik olarak görüldüğü için başta karşı çıkılan o fikre sempati duymalarına yol açabilecektir. Etkileşim kurmanın temelinde toplum tarafından kabul edilme isteği yatan bu yaklaşımın aslında şirket tarafından manipüle edilebilen bir yönlendirmeye dönüşebileceği tehlikesi mevcuttur. Bireyler toplumun beğenisi sanısına kapılarak kendi fikirlerine yabancılaşabilecekler ve insanlar trend olan fikirlere yönelmeye başlayacaklardır.

Devletin Etkisi

Devletler yasalar, kurallar ve bu kuralların uygulanış biçimiyle bireyleri sınırlayan önemli aktörlerden birisidir. Modern devletle beraber devletlerin erişebileceği etki alanı büyüdüğü gibi bu etki alanının kontrol edilmesiyle birlikte devletlerin bu alana müdahale etmesi kolaylaşmıştır. Pek tabii özgürlükleri önceleyen yasalar yapan devletler olduğu gibi kendilerine aykırı düşünceleri yasaklayan baskıcı rejimler de vardır. Her iki devlet modelinde de bireyin eylemleri az veya çok olacak şekilde sınırlandırılır. Devletin etkisi yalnızca yasaklama veya cezalandırma yoluyla ortaya çıkmaz. Asıl etki neyin meşru düşünce neyin tehlikeli söylem olarak kabul edileceğini belirleme gücünde yatar. Bir toplumda sınırlar açık ve dar çizilmişse birey neyle karşı karşıya olduğunu bilir. Fakat sınırlar belirsiz, kavramlar esnek ve uygulamalar öngörülemez hâle geldiğinde insanlar özgürlüklerini kullanmaktan çekineceklerdir. Böylece sansür dışarıdan dayatılan bir müdahale olmaktan çıkar bireyin zihninde kurulan bir otosansüre dönüşür. Elbette devletlerin ifade özgürlüğünü sınırlandırması her zaman bir kesim üzerine baskı aracı olarak kullanma saikiyle işlemez. Şiddet çağrısı, doğrudan tehdit veya başkalarının temel haklarına saldırı karşısında hukuki sınırlar meşru görülebilir. Ancak sorun istisna olması gereken müdahalenin kural hâline gelmesi, koruma amacıyla verilen yetkinin bastırma aracına dönüşmesidir.

Devletin ifade özgürlüğü üzerindeki etkisi yalnızca konuşanı susturmakta değil neyin konuşulabilir olduğunu tanımlamakta ortaya çıkar. Bu minvalde kendim de bu yazıyı yazarken uyguladığım otosansürü okuyucunun hayal gücüne bırakmaktayım. Gelecekteki devletlerin bu etki alanının daralma ihtimali ve yerine şirketlerin bu boşluğu doldurması pek tabii olası senaryolardan birisidir. Eğer şartlar bizi 1984 evrenine götürecek şekilde evrilirse tam tersi olarak şirketlerden ziyade devletin etkisinin yükseleceğini söylemek de ihtimallerden birisidir.

Sonuç

Bireylerin ifade özgürlüğünü yalnızca hukuki metinlerde yer alan bir hak olarak değerlendirmek yetersiz kalmaktadır. Zira bireyin neyi söyleyebileceği, yalnızca devletin koyduğu yasaklarla değil toplumun çoğunluk baskısıyla, şirketlerin algoritmik yönlendirmeleriyle ve görünmez ödül-ceza mekanizmalarıyla da şekillenmektedir. Bu nedenle günümüzde ifade özgürlüğüne yönelen tehdit, çoğu zaman açık sansürden ziyade bireyin düşüncesinin daha ortaya çıkmadan biçimlendirilmesidir. Günümüzde bireylerin ifade etme eylemlerinin hangi sınırlar içinde yapılacağı, hangi fikrin öne çıkarılacağı, hangisinin görmezden gelineceği çoğu zaman önceden belirlenmektedir. Böyle bir düzende birey konuşabilir fakat ne kadar kendisi olarak konuşabildiği tartışmalıdır. Arthur Schopenhauer'a atıfta bulunarak ben de bir ekleme yapmak istiyorum: İnsan konuşmakta özgürdür ama neyi konuşacağını seçen kendisi değildir. Gerçek ifade özgürlüğü, yalnızca söz söyleme imkânı değil bedel korkusu duymadan, dışlanma endişesi taşımadan ve görünmez mekanizmalar tarafından yönlendirilmeden düşünce üretebilmektir. İnsanların yalnızca aynı şeyleri farklı cümlelerle tekrar ettiği bir yerde çoğulculuktan değil, uyumun egemenliğinden söz edilebilir. Bu sebeple geleceğin temel meselesi insanlara konuşma hakkı verilip verilmemesi değil onların gerçekten bağımsız düşünebilme kapasitesinin korunup korunamayacağıdır. Çünkü düşüncenin özgür olmadığı yerde bireyin özgürlüğü de çoğu zaman yalnızca bir görüntüden ibaret kalacaktır.

Müstehcenlik Suçu, Kuir Cinsellik ve İfade Özgürlüğü: Hukukun Ahlakı Sınırları Üzerine Bir İnceleme Av. Serhat Alan

Bu bağlamda temel sorun, ahlak felsefesinin yüzyıllardır belirleyemediği -ve belirleyemeyeceği- bir koruma alanı üzerinden gerçekleştirilen müdahalelerin sorunsallığı ve tahakküm dinamiklerinin yasallaşmasıyla sebebiyet verdiği problemlerin kalıcılığıdır.

Giriş

Müstehcenlik suçu, ceza hukuku içerisinde “genel ahlakı koruma” amacı üzerinden şekillenen bu sebeple hem “genel” kavramı üzerinden belli bir grubu referans noktası belirleyerek normallik* algısını herkes için geçerli atfetmesi/dayatması itibarıyla hem de “ahlak” gibi muğlak, birçok açıdan değişken ve sınırı çizilemeyen bir kavramı esas alması itibarıyla en tartışmalı düzenlemelerdendir. Bu sebeple uzun süredir hem ulusal hukuk düzenlerinde hem de uluslararası insan hakları rejimlerinde yoğun tartışmalara konu olmaktadır. Bu suç tipi, çoğunlukla çocuklar gibi kırılgan bir grubu işaret ederek; şiddet ve rızasızlık içeren örnekler üzerinden “genel ahlakın korunması” amacıyla meşrulaştırılmakta; ancak bu amacın kapsamı ve içeriği, hukuki açıdan belirli ve öngörülebilir bir çerçeveye kavuşturulamamaktadır. Nitekim “genel ahlak” kavramı, sabit ve nesnel bir tanıma direnç gösteren; toplumsal, kültürel, zamansal hatta bireysel bağlama göre değişkenlik arz eden bir nitelik taşımaktadır. Bu durum, ceza hukukunun temel ilkelerinden olan belirlilik ve öngörülebilirlik ile doğrudan bir gerilim yaratırken ceza hukuku ve idare hukuku bağlamında gerçekleştirilen müdahalelerle başta ifade özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlükler bakımından ciddi ihlallere sebebiyet vermektedir.

Öte yandan müstehcenlik suçuna ilişkin düzenlemeler, yalnızca teknik bir norm koyma meselesi olarak ya da temel hak ve özgürlüklerle ihlal bağlamında değerlendirilemez. Zira bu suç tipi, hukukun ahlakla kurduğu ilişkiyi görünür kılan ve devletin birey üzerindeki müdahale yetkisinin meşruiyetini tartışmaya açan bir işlev görmektedir. Özellikle ifade özgürlüğü bağlamında, müstehcenlik normlarının hangi tür ifadeleri normal* gördüğü hangilerini dışladığı, hangi değerleri koruduğu ve bu korumanın hangi ölçütlere dayandığı soruları, hukuk felsefesinin temel tartışmalarından biri olan “hukuki müdahalelerin meşruiyeti” meselesiyle doğrudan kesişmektedir. Bu bağlamda temel sorun, ahlak felsefesinin yüzyıllardır belirleyemediği -ve belirleyemeyeceği- bir koruma alanı üzerinden gerçekleştirilen müdahalelerin sorunsallığı ve tahakküm dinamiklerinin yasallaşmasıyla sebebiyet verdiği problemlerin kalıcılığıdır.

İnsan hakları hukuku bakımından ise müstehcenlik, ifade özgürlüğü başta olmak üzere temel hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamaların meşruiyeti bağlamında ele alınmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadında, ifade özgürlüğünün yalnızca zararsız veya genel kabul gören düşünceler için değil, aynı zamanda “şoke edici, rahatsız edici veya endişe verici” ifadeler için de geçerli olduğu kabul edilmekle birlikte, “genel ahlakın korunması” gerekçesiyle belirli sınırlamalara izin verilmektedir.

Bununla birlikte, “genel ahlak” kavramının göreceli niteliği ve bu görecelilik gerekçe gösterilerek devletlere tanınan geniş takdir marjı, müstehcenlik müdahalelerinin sınırlarının belirsizleşmesine yol açmakta ve insan hakları rejimlerinin oluşturmuş olduğu uluslararası mekanizmaların işlevselliğini yitirmesine sebebiyet vermektedir.

Bu çalışma, müstehcenlik suçunun ifade özgürlüğü ile kurduğu gerilimi, ahlak felsefesi, hukuk felsefesi ve insan hakları hukuku perspektiflerini birlikte ele alarak incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel argümanı, müstehcenlik suçunun görünürde toplumsal ahlakı koruma amacı taşısa da, kavramsal belirsizliği ve uygulamadaki geniş yoruma açıklığı nedeniyle, çoğu durumda ifade özgürlüğü üzerinde orantısız ve keyfi sınırlamalara yol açabildiğidir. Bu bağlamda çalışma, öncelikle müstehcenlik kavramının hukuki belirsizliğini ortaya koyarak dayandığı normallik algısını tartışmaya açacak; ardından hukukun ahlak ile ilişkisinin sınırlarına ilişkin teorik tartışmaları ele alacak; devamında insan hakları hukuku çerçevesinde müstehcenlik müdahalelerinin sınırlarını inceleyecek ve son olarak güncel örnekler üzerinden bu tartışmanın pratik yansımalarını değerlendirecektir.

Bu çalışmada teorik değerlendirmeler yalnızca “genel” kavramı üzerinden yaratılan normallik sarsmak ve “ahlak” kavramı üzerinden gerçekleştirilen tahakküm dinamiklerinin devletin müdahil olmasıyla artan şiddetini ifşa etmek için kullanılacaktır. Bu yönüyle çalışma, müstehcenlik suçunu dar bir ceza hukuku problemi olarak değil; hukukun meşruiyeti, bireysel özgürlüklerin sınırları ve çoğulcu toplumlarda birlikte yaşamının koşulları bağlamında ele almayı hedeflemektedir.

I. Müstehcenlik Suçunun Normatif Temelleri

Türk Ceza Kanunu'nda müstehcenlik suçu, genel ahlakın korunması amacıyla düzenlenmiş olup, esas itibarıyla müstehcen içeriklerin üretilmesi, yayılması veya erişilebilir kılınmasını cezalandırmaktadır. Ancak bu düzenlemenin en problematik yönü, "müstehcenlik" kavramının kanunda açık ve kesin bir biçimde tanımlanmamış olmasıdır.

Ceza hukukunun temel ilkelerinden biri olan kanunilik ilkesi, suçun unsurlarının belirli ve öngörülebilir olmasını gerektirir. Buna karşılık müstehcenlik, doğası gereği: kültüre bağlı, zamana göre değişken, öznel değerlendirmelere açık bir kavramdır. Genel itibarıyla açık-saçık, edebe aykırı ve yakışsız olması nedeniyle, insanların ahlak anlayışlarına ters gelen bir durumu ifade ettiği belirtilmektedir.(1) Bu sebeple müstehcenlik de çoğu zaman gözlenen olguyla ilgili olmayıp, gözleyen bakış açısı ahlak anlayışıyla ilgili olmaktadır. Tam da bu noktada gözleyen bakış açısı ve ahlak anlayışı ile bu kadar sıkı ilişkili olan bir kavramın hukuk yapıcıları ve uygulayıcıları tarafından nasıl saptanacağı ve hangi ahlaki bakışın referans alınacağı önem kazanmaktadır. Zira bu durum, bireylerin hangi ifadelerin, ifade niteliği taşıyan davranışların suç teşkil edeceğini öngörememesine yol açarak hukuki güvenlik ilkesini zedeleyebilir ya da müstehcenlik ile sıkı ilişkisi bulunan cinsellik alanı üzerinden toplumun içerisindeki farklı cinsel yönelimleri ve cinsellik yaklaşımlarına ayrımcılık zemini oluşturulabilir.

Birbiri ile yakın illiyete sahip olan norm ve normal kavramları çerçevesinde tanımlanmamış ve yapılandırılmamış toplumsal hiçbir alan bulunmamaktadır.

Müstehcenlik bağlamında referans alınan ahlaki bakış normallik algısı üzerinden şekillenirken; saptanma biçimleri yine yaratılan, inşa edilmiş olan normallik algısının normları üzerinden belirlenmektedir. Birbiri ile yakın illiyete sahip olan norm ve normal kavramları çerçevesinde tanımlanmamış ve yapılandırılmamış toplumsal hiçbir alan bulunmamaktadır. Norm olan bir şey sıklıkla normal addedilir, zaten normal olduğu için norm hüviyetini kazanmıştır.(2) Toplumsal yaşam üzerine odaklanan biyo-iktidar bir normalizasyon toplumu oluşturur yani insanları normlara uymaya zorlayan, onları normalleştiren bir toplumu örgütler.(3) Toplum içerisinde bulunan birçok özne de davranışlarını belirlenmiş normlara göre ve yaratılan normallığe göre belirler. Elbette toplum içerisinde özne olan hukuk yapıcıları ve uygulayıcıları da bu durumdan azade değildir. Belli bir meşruiyet zemini çerçevesinde kendini inşa edeceği iddiasında olan ve meşruluk kaynağını toplumdaki diğer üyelerden aldığını ileri süren hukuk düzeni ise hem bu normlardan, normallikten azade değildir hem de bu sisteme yasallık kazandırarak yeniden üreten ve bu yasal yeniden üretime uymaya zorlayan araç konumundadır. Nitekim Zygmunt Bauman, "Normalle anormal, düzenliyle kaotik, sağlıklıyla hasta ve akıllıyla deli arasında kesin sınırlar çizmek hep iktidarın icraatıdır. Böyle sınırlar çizmek tahakküm demektir. Norm ya da sağlık maskesini takan, kâh akıl kâh sağlıklılık olarak, kâh yasa ve düzen olarak karşımıza çıkan şey tahakkümdür." der.(4) Norm ve normal olanın belirlenmesi için belli bir sınır çizilmesi gerekir. Ancak bu sınır çizimi de zorunlu olarak bir "dışarı" ya da "anormal" yaratır: normallığın içinde yer almayan, hatta ona karşıt olarak kodlanan bir kesim. Norm(al) olmayan sapkın, günahkâr, hasta yahut suçlu olarak damgalanır. Bu ikilik üzerinden inşa edilen normativite kendini kurumsallaştırır.

Dolayısıyla Bauman'ın işaret ettiği gibi normativite kuşatıcı bir tahakküm düzenidir. Heteronormativite; bütün bir toplumun ve kültürün doğallaştırılmış, idealleştirilmiş ve normal varsayılan heteroseksüel cinsel yönelim doğrultusundaki yaşam tarzı ve değerlere göre tariflendiği, heteroseksüellik dışında kalan cinselliklerin/cinsel yönelimlerin marjinalleştirildiği, sapkın kategorisine sokulduğu, görmezden gelindiği, baskı ve şiddete maruz bırakıldığı yahut uysallaştırılarak hizaya sokulduğu bir iktidar sistemini ifade etmektedir. Heteronormativite olarak tariflenen sistemin kendini toplumsal olarak nasıl inşa ettiği ve hangi pratiklerle işlediği bu çalışmanın konusu olmadığı için açıklamayacağım. Ancak müstehcenlik suçu heteronormatif sistem bağlamında çok boyutlu değerlendirilmesi gereken bir konuma sahiptir. Zira hem bahsi geçen iktidar sisteminin işlerlik kazanması bağlamında kullanılan bir düzenlemedir hem de bahsi geçen suçun oluşup oluşmadığı değerlendirmesi bakımından ahlaki bakışı oluşturan heteronormatif normlar metrik olarak kullanılmaktadır. Bu duruma AYM'nin Buket Kamuran Uzuner başvurusuna konu olayda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu'nun (Koruma Kurulu) hazırladığı rapordaki ifadeler örnek gösterilebilir. (5) Söz konusu raporda Koruma Kurulu başvurusunun yazdığı kitapta kadın figürünün anlatıldığı yerlerde geçen ifadelerin çocukların kadın algısında olumsuzluğa yol açabileceğini, kitapta Türk ve İslam kültürüne tamamen aykırı çarpık ilişkilerin, kadınları ve bakireliği aşağılayıcı ifadelerin yer aldığını ve cinsel devrim fikrinin olumlu gösterildiği gibi cinsiyet değiştirme ve cinsellik gibi fikirlerin özendirildiğini, çocuklara sunulması uygunsuz olan cinselliğe dayalı tasvir ve anlatımlara yer verildiğini belirtmiştir.

Koruma Kurulu'nun yaptığı değerlendirme tam da müstehcenlik suçu bakımından heteronormatif sistemin ahlak bakışını esas aldığı göstermektedir.

II. İfade Özgürlüğü ve Sınırlandırma Rejimi

Bu başlıkta genel itibariyle ifade özgürlüğü ve sınırlandırma rejimi açıklandıktan sonra müstehcenlik suçu konusunda AYM ve AİHM'in yaklaşımları aktarılacaktır. Yaklaşımlara dair sorunlar ve eleştiriler aşağıdaki başlıklarda detaylandırılacaktır.

Anayasa'nın 26. maddesinde ve AİHM'in 10. maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğü her türlü ifadeyi koruma altına almıştır ve hakka içerik bakımından bir sınırlama getirilmemiştir. AİHM'in ifade özgürlüğüne sağladığı koruma yalnızca içerik açısından değildir, bilgi ve düşüncelerin dile getirildiği, iletildiği ve bunlara ulaşıldığı farklı biçim ve araçları da kapsamaktadır. Ayrıca ifade özgürlüğü, yalnızca toplum tarafından kabul gören düşünceleri değil, aynı zamanda "rahatsız edici", "şok edici" veya "sarsıcı" ifadeleri de kapsar. Bu yaklaşım, ifade özgürlüğünün demokratik toplumdaki çoğulculuk işlevinin bir sonucudur.

Ancak bu özgürlük mutlak değildir, başka bir deyişle sınırlandırılabilir. AYM ve AİHM'nin kabul ettiği Avrupa İnsan Hakları hukukuna göre bir sınırlamanın meşru kabul edilebilmesi için üç koşulu sağlaması gerekir: Kanunla öngörülmüş olma, meşru amaç taşıma ve demokratik toplumda gereklilik.

Her bir ülke hukukunun ahlâki gerekleri dair bakış açısı, özellikle konu hakkındaki görüşlerin hızla ve geniş kapsamlı olarak evrim geçirdiği günümüzde zamana ve yere göre değişmektedir.

Müstehcenlik suçlarının dayandırıldığı meşru amaç genellikle "ahlakın korunması" gerekçesiyledir. AYM önüne müstehcenlik konusu bireysel başvuru bağlamında 2017 yılı sonuna kadar bir kez gelmiştir. Mahkeme bu kararında müstehcenlik kavramının karmaşıklığını ve muğlaklığını kabul etmiştir.

Müstehcen ifadeler söz konusu olduğunda ve bu tür ifadeler bir sanat eseri ile dile getirildiğinde yargı organlarının yapacakları değerlendirmelerde "sanat alanının veya eserin özelliklerine, müstehcen olduğu değerlendirilen kısımların ifade edildiği bağlama, yazarın kimliğine, yazılma zamanına, amacına, hitap ettiği kişilerin kimliklerine ve onların estetik anlayışlarına, eserin muhtemel etkilerine ve eserdeki diğer ifadelerin tamamına bir bütün olarak bakılarak yapılması gerektiği" ifade edilmiştir. (6) Müstehcen ifadelerin dile getirildiği eserin bir sanat eseri olarak kabul edildiği durumda, ikinci olarak çocukların korunması için bir tedbir alınmasının gerekip gerekmediği ve alınan tedbirin uygun olup olmadığı değerlendirilmektedir. Üçüncü olarak ise bu amaçla alınacak tedbirin ifade özgürlüğünün sınırlanması rejimine uygun olması gerekmektedir. (7) AİHM bu tür ifadelerde taraf devletlere geniş takdir yetkisi tanıma eğilimindedir. (8) Bu durumun nedeni olarak bu tür konularda Avrupa'da ortaklaşmış bir standardın yokluğu gösterilmekte ve taraf devletlerin takdir alanı geniş tutulmaktadır. Yine ahlâk kavramı kültürel görelilik çerçevesinde bir toplumdan diğerine değişkenlik gösterdiği için müstehcenlik ve sanat arasındaki sınırı çizmek çoğu kez kolay gözükmemektedir. (9) AİHM'e göre "farklı taraf devletlerin iç hukuklarında yeknesak bir Avrupa ahlâk anlayışı bulmak mümkün değildir. Her bir ülke hukukunun ahlâkî gerekleri dair bakış açısı, özellikle konu hakkındaki görüşlerin hızla ve geniş kapsamlı olarak evrim geçirdiği günümüzde zamana ve yere göre değişmektedir. Kamu makamları ülkelerinin esaslı güçleriyle doğrudan ve sürekli ilişkide bulunmaları nedeniyle, ahlâkî gereklerin tam içerikleri ve bunları karşılamak için öngördükleri bir 'kısıtlamanın' veya 'cezanın' 'gerekliliği' hakkında bir görüş bildirirken, uluslararası bir yargıçtan genellikle daha iyi bir durumdadırlar." (10)

III. Ahlak Kavramı ve Takdir Marj Sorunu

Ahlak, özellikle "genel ahlak" ve "ahlakın korunması" biçimlerinde norm haline getirilmiş olsa da, modern hukuk sistemlerinin gelişimi ve hukuk felsefesi bağlamında hukukla ilişkisi ve hukuk içindeki yeri sürekli tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Yazılı hukuk normu haline geldiği durumlarda dahi, ahlak kavramının neye referans verdiği, içeriğinin nasıl doldurulduğu, sınırlarının nasıl belirleneceği ve hangi toplumsal kesimlerin değerlerine göre şekilleneceği hususları belirsizliğini korumaktadır. Bu bağlamda metin, kategorik ahlak kurallarından ziyade hukuk normları içine dahil edilen ahlak anlayışını ele almakta; özellikle ifade özgürlüğünün sınırlandırılması çerçevesinde uluslararası ve ulusal insan hakları hukuku ile Türk hukukundaki düzenlemelere odaklanmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde ahlakın korunması meşru bir sınırlama sebebi olarak düzenlenmiş; Türk hukukunda ise Türk Ceza Kanunu'nda "Genel Ahlağa Karşı Suçlar" başlığı altında ve Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu kapsamında bu kavrama dayalı çeşitli müdahale alanları oluşturulmuştur.

Bununla birlikte, Sözleşmeye taraf devletler ve toplumlar arasında ortak bir ahlak anlayışının bulunmaması nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ahlakın korunmasına dayanan müdahalelerde devletlere belirli bir takdir marjı tanımaktadır. Handyside ve Müller kararlarıyla pekiştirilen bu yaklaşım, ahlakın zamana ve mekâna göre değişkenlik gösterdiği ve ulusal makamların bu konuda daha isabetli değerlendirme yapabileceği varsayımına dayanmaktadır. Ancak takdir marjı doktrini, ulusal otoritelerin kendi toplumsal değerlerini önceliklendirmesine imkân tanırken ifade özgürlüğü açısından riskler de barındırmaktadır. Bu doktrin, insan haklarının korunmasında önceliğin ulusal sistemlere ait olduğunu ifade eden ikincillik ilkesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta; AİHM ise bu çerçevede tamamlayıcı bir denetim mekanizması işlevi görmektedir.

Metin, takdir marjı doktrininin genel tartışmasından ziyade, özellikle "ahlak" kavramı üzerinden uygulanmasının doğurduğu sorunlara eleştirel bir bakış sunmayı amaçlamaktadır.

AİHM ahlakın korunması amacına dayanan müdahaleleri incelerken yalnızca ulusal makamların uluslararası yargıçlara kıyasla daha iyi karar verebileceği gerekçesini kullanmaz. Bunun yanında "ahlak" kavramının belirsizliğine, değişkenliğine ve ortak olmadığına dair gerekçelere dayanır. Bu bakımdan mahkeme rölativizm üzerinden bir gerekçelendirme mekanizması kurar. Dolayısıyla mahkeme her ne kadar hoşgörü ve çoğulculuk kavramları ile uyumlu bir yaklaşım benimsemiş gibi görünse de ulusal makamlar denkleme dahil edildiğinde insan hakları rejimleri ve inşa edilme amaçları bakımından sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bu sorunlardan ilki AİHM'in kendisinden daha iyi karar verebileceğini iddia ettiği ulusal makamların, "ahlak" kavramının belirsizliği, değişkenliği ve ortak olmadığı bir düzlemde neye göre yaklaşım geliştireceği, referans noktalarını nasıl tayin edeceği hususunda tek gerekçesi Kaos GL-Türkiye kararında belirttiği "*kendi ülkelerinin zinde kuvvetleriyle doğrudan ve sürekli temas halinde olmaları*" hususuna dayandırmaktadır.(11) Gerçekten de ulusal makamlar, kendi ülkelerindeki çeşitli kültürel, dini, hukuki veya felsefi toplulukların tümünün varlığını göz önünde bulunduran, doğrudan ve sürekli temas halinde bulunduran bir konumda mıdır? Bunun iddianın kabulü elbette mümkün değildir. Zira bu iddianın kabulü devletlerin, güç ilişkilerini görünmez kılabilmesi anlamına gelmekte ve pratikte var olan eşitsizliklerin reddetmesine alan açmaktadır. Oysa toplum dediğimiz şey homojen bir bütün değil; içinde çatışmalar, hiyerarşiler ve farklı çıkarlar bulunan bir organizmadır. Bu organizmanın içerisinde eşitsizlikleri yaratan, üreten ve elbette sürdüren iktidarlar yukarıda belirtildiği gibi kendi normlarını ve normallerini yaratırlar.

Söz konusu normlar ve normaller üzerinden gerçekleştirilen eşitsizliklerin, temel hak ve özgürlüklere müdahalelerin denetim fonksiyonu bulunan insan hakları rejimlerinin uluslararası mekanizmaları önüne getirildiğinde tekrardan ulusal düzleme sıkıştırılması bu normların ve normallerin meşru ve kabul edilebilir olduğu bir düzlem yaratır. Örneğin bir toplumda kuir cinselliğin kamusal alandan dışlanması "takdir marjı" üzerinden tekrar bu dışlamayı yapan aktörlere yönlendirilmesi "daha iyi tayin edebilme", "hoşgörü" ve "çoğulculuk" olarak sunulduğunda, bu durumun arkasındaki heteronormatif güç yapıları sorgulanmadan kalabiliyor. Çünkü hem teknik olarak ulusal makamların daha nitelikli olduğu algısı üretir hem de yaklaşımsal olarak bu duruma meşruluk zırhıyla çevreler. Böylece ifade alanını daraltarak, aslında politik olan bir meseleyi "doğal" ve değişmez gibi göstermiş oluyor.

Bu vakalarda -müstehcenlik suçu vakaları- belirlilik kazandığı andan itibaren çoğunluk değerlerine dayandığı gün yüzüne çıkar.

İkinci olarak "ahlak" ve "müstehcenlik" kavramları her ne kadar görelî olduğu bu yazı kapsamında da kabul edilse de hukuk ile ilişkisinde belirlilik kazanmak durumunda kaldığı vakalar meydana gelmektedir. Bu vakalarda belirlilik kazandığı andan itibaren çoğunluk değerlerine dayandığı gün yüzüne çıkar. Birinci bölümde bahsi geçen AYM'nin Buket Kamuran Uzuner başvurusuna konu olayda Koruma Kurulu'nun raporunda geçen "kadın figürünün anlatıldığı yerlerde geçen ifadelerin çocukların kadın algısında olumsuzluğa yol açabileceğini, kitapta Türk ve İslam kültürüne tamamen aykırı çarpık ilişkilerin, kadınları ve bakireliği aşağılayıcı ifadelerin yer aldığı ve cinsel devrim fikrinin olumlu gösterildiği gibi cinsiyet değiştirme ve cinsellik gibi fikirlerin özendirildiğini, çocuklara sunulması uygunsuz olan cinselliğe dayalı tasvir ve anlatımlara yer verildiğini" şeklindeki değerlendirmeleri açıkça bunu göstermektedir.(12)

Zira "kadın algısı" heteropatriyarkal bir arka planı işaret ederken; "Türk ve İslam kültürü" ana odağa yerleştirilerek farklı etnik ve dinsel kültürlere dair "ahlak" yaklaşımlarını göz ardı ederek çoğunluğun esas aldığı açıktır. Bunun yanı sıra "cinsel devrim fikrinin olumlama" ve "cinsiyet değiştirme ve cinsellik gibi fikirlerin özendirme" gibi muğlak değerlendirmelerle toplumun içerisindeki farklı cinsiyet kimliklerini, cinsel yönelimleri ve cinsellik yaklaşımlarına ayrımcılık sayılabilecek şekilde çoğunluk değerlerinin dayatıldığı görülebilir. Ulusal makamların benzer nitelikte yaklaşımları AİHM'in Akdaş-Türkiye, Kaos GL-Türkiye kararlarında ve AYM'nin İrfan Sancı, İrfan Sancı (2) başvurularında da söz konusudur. Dolayısıyla bu başvurularda her ne kadar ihlal kararı verilmiş olsa da AİHM'in takdir marjı doktrinini ön plana çıkaran kararlarıyla bahsi geçen çoğunluk değerlerini referans alan ve dayatan yaklaşımın etkinliği -aşağıda detaylı örneklenildiği üzere- artmaktadır. Bu durum ifade özgürlüğü üzerinde chilling effect (caydırıcı etki) yaratmakta; azınlık görüşleri ve alternatif yaşam tarzlarını bastırmaktadır.

IV. Vaka ve İçtihat Analizi: Müstehcenlik ve İfade Özgürlüğü

Müstehcenlik ve "genel ahlak" kavramı üzerinden LGBTİ+'ların ifade ve örgütlenme özgürlüğüne yönelik müdahaleler sık sık yaşanmaktadır. Bu müdahaleler dernek kapatma davaları, dernek yöneticilerine yönelik davalar, sivil toplum merkezlerinin hedef alınması, kültür sanat üretimlerinin sansürü ve sanatçılara yönelik davalar, dijital platformlar ve medya alanında verilen idari cezalar ve ceza soruşturmaları, transların ve seks işçilerinin kriminalize edilmesi örnek gösterilebilir.(13) Görüldüğü üzere söz konusu müdahaleler ifade özgürlüğünün içerik bakımından farklı koruma kategorilerinin çoğunda ve ifade özgürlüğünün bir biçimi olan örgütlenme özgürlüğünü hedef alacak şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda örneklerin derlendiği ve atıf yapılan bilgi notundaki değerlendirmelere aynen katılıyorum. Bu sebeple vaka analizi değerlendirmelerini detaylı olarak yapmayacağım.

... takdir marjını öne çıkaran bir yaklaşımda kuir cinselliğe müdahale niteliği taşıyan farklı vakalarda "çoğunluk kabulünün" nasıl aşılacağı oldukça belirsizdir.

AYM bireysel başvuru mekanizmasında, ifade özgürlüğünün ahlakın korunması nedeniyle sınırlanmasına ilişkin sınırlı sayıda başvuru bulunduğu ve AİHM'nin içtihadına Handyside, Müller ve özellikle de Akdaş kararlarına yapılan atıflarla takip ettiği ve ona uyum sağladığı ileri sürülebilir. (14) Bu sebeplerle AYM içtihadı yerine doğrudan AİHM içtihadı analizi yapılması daha sağlıklı olacaktır. AİHM ifade özgürlüğünün ahlakın korunması ile çatıştığı kararlardaki güncel içtihadını ikiye ayırarak değerlendirmek gerekir. Bu ayrımlardan ilki -Handyside ve Müller kararları doğrultusunda- temel içtihadında yer alan "ahlakın ne olduğu" üzerine yapılan ve takdir marjını tartışan yaklaşımdır. İkincisi de ilk ayırmadaki tartışmalara girmeden daha teknik değerlendirme kriterlerinin tekrar ve tekrar üzerinden geçildiği yaklaşımdır. AİHM'in bu iki yaklaşımı benimsemesi ve ilk yaklaşımı derinleştirmemesi sebebiyle müstehcenlik alanındaki incelemelerde tutarsızlıklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Handyside-Birleşik Krallık kararında Mahkeme, gençlere yönelik bir yayının ahlaka aykırı bulunarak yasaklanmasını ifade özgürlüğüne aykırı görmemiştir. Buna karşılık Akdaş – Türkiye, edebi değeri olan erotik bir eserin yasaklanması ihlal olarak değerlendirilmiştir. AİHM'in 2009-2019 yılları arasında -son dönem sayılabilecek- ifade özgürlüğünün ahlakın korunması ile çatıştığı kararları teknik değerlendirme kriterleri üzerinden ilerlediği göstermektedir.(15) AİHM'in teknik değerlendirmeler üzerinden verdiği kararların bu çalışmada sorunsallaştırılan "ahlakın ne olduğu" ve yarattığı sorunlar bağlamında katkısı olmadığından değinmeyeceğim. Bayev ve diğerleri – Rusya kararı ise istisnai bir nitelik taşıdığından kapsama dahil edeceğim.

Handyside ve Müller kararlarında mahkeme ahlakın ne olduğu hususunda net bir değerlendirme yapmaktansa belirsizliğe atıf yaparak takdir marjı doktrine başvurmuştur. Buna karşın her ne kadar takdir marjına başvurmuş olsa da bu hususta eksik değerlendirme yaptığını söylemek gerekir. Müller kararının karşı oy yazılarında da vurgulandığı üzere, konu edilen ifadenin başvuru Müller'e ait bir sanat eseri olması, bunun sanatsal değerinin müstehcenlikle ilişkisi ve sözleşmecî devlet yargı makamlarının sanatsal ifadeler üzerindeki farklı yorumları üzerinde durulmamıştır. Aynı eserlerin daha önce sergilendiği İsviçre'nin Basel Kantonu'nda yapılan yargılamada Ressam Müller'in neden haklı bulunduğu, federal bir taraf devletin aynı seviyedeki makamları arasındaki kültürel ve yargısal farklılığın takdir marjı açısından değerinin ne olacağı hususları tartışılmamıştır.(16) Handyside davasında Britanya'nın İskoçya gibi farklı bölgelerinde yapılan yargılamaların yayıncılar lehine sonuçlanmış olmasının esaslıca tartışılmamış olması da bu duruma benzer bir örnek olarak verilebilir. Bu farklılıklar şu sorunu açıkça ortaya koymaktadır: Sanat ile müstehcenlik arasındaki sınırın nesnel olmadığı gibi ahlakın korunması amacıyla gerçekleştirilen müdahalelerin de nesnel ve somut bir dayanağı yoktur. Değerlendirme çoğu zaman bağlamsal ve öznel kriterlere dayanır. Dolayısıyla aynı nitelikteki içerikler farklı ülkelerde, aynı ülkenin farklı bölgelerinde veya farklı dönemlerde farklı sonuçlara yol açabilmektedir. Bu sebeple her ne kadar AİHM takdir marjı doktrini ile yerel makamların daha iyi değerlendirme yapacağı iddiasında olsa da ihlal olmadığı kararı verdiği Müller ve Handyside kararlarında dahi bu durumun değişkenlik gösterdiği ortadadır. Bu durum da açıkça ifade özgürlüğü bakımından bireylerin öngöremeyeceği ve dolayısıyla müdahaleye maruz kalabileceği açıktır. Özellikle heteronormativitenin baskın olduğu göz önünde bulundurulduğunda takdir marjının, kuir cinselliğin ifade edildiği her ifade biçimi için sınırın daha da muğlaklaştığı ve müdahalelere zemin hazırlayan bir etkiye sahip olduğu pekala ileri sürülebilir.

Bayev ve diğerleri – Rusya kararı ise her ne kadar teknik değerlendirme yapan ve bunun üzerinden ihlal kararı vermiş olsa da "ahlakın korunması" konusunda belli bir sınır çizmiş sayılabilir. Kararı detaylı aktarmadan önce bu sınırın oldukça üst seviye sayılabilecek bir yasa ile ilgili olduğunun altının çizilmesi gerekir. Başvuru, Rusya'da "LGBT propagandası"ni suç sayan LGBT propagandasını önleme yasasının yürürlüğe girmesinin ardından haklarında cezaya hükmedilen aktivistleri konu almaktadır. Söz konusu yasa, kişilerin heteroseksüel olmayan cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini ifade etmesi eylemlerini propaganda kabul ederek cezalandıran bir düzenlemedir. Kararda ihlalin gerekçeleri şu şekilde ortaya konmuştur: *"Mahkeme, Hükümetin Rus toplumunun çoğunun eşcinselliği onaylamadığına ve aynı cinsten ilişkileri gücendirici bulduğuna dair iddiasına dikkat etmektedir. Ahlakın meşru zemininin arandığı durumlarda, toplumsal hassasiyetlerin Mahkeme'nin değerlendirmesinde önemli bir rol oynayabildiği doğrudur. Ancak, Sözleşme'nin sağladığı garantilerin esnekliğinin halk desteği uğrunda genişletilmesiyle halk desteği uğrunda bu garantilerin özünün daraltılması arasında önemli bir fark vardır. Sözleşme'nin altında yatan değerlerin, Sözleşme'nin sağladığı haklar kullanılırken bir azınlık grubun, çoğunluk tarafından kabulüne endeksli uygulanacak yaklaşımla uyumlu olmadığı Mahkeme tarafından vurgulanmaktadır. Aksi halde, bir azınlık gruba ait, Sözleşme tarafından şart koşulan din, ifade ve toplanma özgürlükleri uygulanabilir ve etkili olmaktan daha çok yalnızca kuramsal kalır."*(17) *"Yukarıdakileri göz önünde tutan Mahkeme, Hükümete ait, ahlakın korunması temeline dayanarak LGBT meselelerine ilişkin kamusal tartışmayı düzenleyebilme iddiasını reddeder."*(18)

Bu gerekçelere bakıldığında mahkeme her ne kadar kuir cinselliğe yönelik "genel ahlak" ve "ahlakın korunması" amacı taşıyan düzenlemelerde "halk desteği uğrunda sözleşmenin sağladığı garantilerin özünün daraltılması" ve "LGBTİ+ meselelerine ilişkin kamusal tartışmayı düzenleyebilme" üzerinden sınır çizmiş olsa da yukarıda belirtildiği üzere bunun LGBT propagandasını önleme yasası isimli üst düzey müdahaleye alan açan bir konuda verildiği göz önünde bulundurulmalıdır. Zira kararda da belirtildiği gibi "Sözleşme'nin sağladığı haklar kullanılırken bir azınlık grubun, çoğunluk tarafından kabulüne endekslili uygulanacak yaklaşımla uyumlu olmadığı" açık olsa da takdir marjını öne çıkaran bir yaklaşımında kuir cinselliğe müdahale niteliği taşıyan farklı vakalarda "çoğunluk kabulünün" nasıl aşılacağı oldukça belirsizdir.

VI. Sonuç Yerine

Müstehcenlik suçunun mevcut haliyle üç temel sorun barındırdığı söylenebilir: Bunlardan ilki kavramın açık tanımlanmamış olması sebebiyle keyfi uygulamalara yol açmasıdır. İkincisi keyfi müdahalelere alan açmasından kaynaklı olarak orantısız müdahalelere sebebiyet vermesi ve bu durumun ifade özgürlüğü üzerinde geniş ve caydırıcı bir etki yaratmasıdır. Son olarak da mevcut düzenleme ve takdir marjı doktrini birlikte düşünüldüğünde heteronormativite iktidar sisteminin olduğu Türkiye gibi ülkelerde özellikle kuir cinsellik ve kuir cinsellik gibi alternatif ifadeler üzerinde baskı aracı olarak kullanılmasıdır.

Eleştirel hukuk teorisi açısından müstehcenlik düzenlemeleri, yalnızca ahlaki koruma amacı taşımaz; aynı zamanda heteronormativite gibi belirli toplumsal normları dayatma işlevi görebilir.

Gerçekten de yukarıda Kaos GL Derneği tarafından hazırlanan "Türk Ceza Kanunu'nun 226. maddesi ("Müstehcenlik") LGBTİ+ İnsan Hakları Üzerindeki Sistemik Etkisine Dair Bilgi Notu" içeriğinde ortaya konan vakalar ve gerçekleşme biçimleri düşünüldüğünde Türkiye'de müstehcenlik suçu nötr bir hukuki düzenleme olmaktan ziyade normatif ve politik bir araç olarak değerlendirilebilir.

Bu nedenle TCK'deki müstehcenlik düzenlemesinin kaldırılarak "çocukların pornografik içeriklerden korunması" ve "rızasızlık veya şiddet içeren cinsel içeriklerin yasaklanması" şeklinde iki ayrı düzenleme yapılması daha doğru olacaktır. Zira hem "müstehcenlik" kavramı yerine daha somut ve belirli olan "pornografi" kavramının kullanılması açısından hem de amaç bakımından her grubu korumaya yönelik bir düzenleme yerine çocukları korumaya yönelik bir düzenleme yapılması daha yerinde olacaktır. Bu sayede hem ifade özgürlüğü bakımından daha belirli ve müdahalelere alan açmaması sebebiyle caydırıcı etkinin yaşanmadığı/daha az yaşandığı bir hal almış olacaktır. Benzer bir biçimde doğrudan cinselliği ve cinselliğin ifade edilme biçimlerinin hepsini çoğunluk baskısı altında hedef alan bir düzenleme yerine problemleri kabul edilebilecek "rıza dayalı olmayan" ve "şiddet içeren" cinsel içeriklerle sınırlandırılması ifade özgürlüğü ile daha uyumlu olacaktır.

Zira AİHM ve AYM de ifade biçimleri ile ilgili değerlendirme kriterleri arasında ifadelerin "şiddete teşvik" edip etmediği üzerinden bir belirleme yapmaktadır.

Ayrıca AİHM'in ahlakın korunması amacına dayanan ifade özgürlüğü müdahalelerine ilişkin incelemelerinde doğrudan takdir marjına atıf yaparak yalnızca teknik değerlendirmeler üzerinden ihlal olup olmadığı kararı vermesi eğilimi bırakması daha doğru olacaktır. Zira yukarıda bahsedildiği üzere takdir marjına atıf yapıldığı durumlarda dahi aynı ülkedeki aynı statüye sahip farklı makamlarının verdiği farklı kararlar durumun takdir marjının da işlevli olmadığını gösterdiği kabul edilmelidir. Bunun yerine AİHM'in incelemelerinde "ahlakın korunması" hususunda tartışmaları derinleştirilmesi ve ifade özgürlüğünün esas sınırlama ve müdahalelerin istisna olduğundan hareketle belli standartlar oluşturması devletlerin de temel hak ve özgürlükler konusunda üzerine düşenleri belirleyebilmesi açısından yerinde olacaktır. "Ahlakın korunması" gerekçesinin sıkı bir yargısal denetime tabi tutulması çoğunluk uğruna sözleşmenin sağladığı korumanın özünün daraltılmasının önüne geçilebilir ve AİHM'in sağladığı haklar kullanılırken bir azınlık grubun, çoğunluk tarafından kabulüne endekslili uygulanabilecek yaklaşımların oluşması böylelikle engellenebilir.

(1) Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 20.04.2026)

(2) Normalliliği Sarsmak: Queer Pedagojinin İmkanları Üzerine Bir Giriş Denemesi - Remzi Altunpolat.

(3) Foucault, M. (2011). Özne ve iktidar: Seçme yazılar 2, Işık Ergüden ve Osman Akınhay (çev.). 3. Basım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

(4) Bauman, Z. (2014). Modernlik ve Müphemlik. İsmail Türkmen (çev.) 3. Basım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. s. 224.

(5) AYM, Buket Kamuran Uzuner [2. B.], B. No: 2021/62934, 27/11/2024.

(6) AYM, İrfan Sancı Kararı, B. No: 2014/20168, 26/10/2017, s. 58.

(7) AYM, İrfan Sancı Kararı, B. No: 2014/20168, 26/10/2017, s. 65-67.

(8) Örneğin bkz. AİHM, Otto-Preminger-Institut - Avusturya, 13470/87, 20.09.1994; I.A. - Türkiye, 42571/98, 13.09.2005; Müller ve Diğerleri - İsviçre, 10737/84, 24.05.1988.

(9) Harris, O'Boyle, Bates, Buckley, s. 472.

(10) AİHM, Handyside - Birleşik Krallık, 5493/72, 07.12.1976, s. 48.

(11) Kaos GL - Türkiye, 4982/07, 22.11.2016.

(12) AYM, Buket Kamuran Uzuner [2. B.], B. No: 2021/62934, 27/11/2024.

(13) Türk Ceza Kanunu'nun 226. maddesi ("Müstehcenlik") LGBTİ+ İnsan Hakları Üzerindeki Sistemik Etkisine Dair Bilgi Notu <https://kaosgldernegi.org/images/library/mustehcenlik.pdf>

(14) Bkz. AYM; Hornet, İrfan Sancı, İrfan Sancı (2), Buket Kamuran Uzuner kararları.

(15) Detaylı inceleme için Bkz. Genel Ahlak ve İfade Özgürlüğü Çatışması: Takdir Marjı ve Ortak Zemin Sorunu, Ar. Gör. Arca Alpan, Suç ve Ceza 2019 Sayı: 1, s. 31.

(16) Genel Ahlak ve İfade Özgürlüğü Çatışması: Takdir Marjı ve Ortak Zemin Sorunu, Ar. Gör. Arca Alpan, Suç ve Ceza 2019 Sayı: 1, s. 31.

(17) Bayev ve diğerleri - Rusya, 67667/09, 20.06.2017. Prg. 63.

(18) Bayev ve diğerleri - Rusya, 67667/09, 20.06.2017. Prg. 70.

Kamuyunda “Sansür Yasası” olarak bilinen Dezenformasyon Yasası, son dönemde özellikle gazetecilerin ve hukukun gündeminde en fazla yer kaplayan konulardan biri. Hiç şüphesiz bu, 20 Şubat'ta Deutsche Welle Türkçe muhabiri Alican Uludağ, 22 Mart'ta ise BirGün Gazetesi'nden İsmail Arı'nın bu yasa kapsamında tutuklanmasından kaynaklanıyor.

Ekim 2022'de hayatımıza giren yasanın gazetecilere karşı kullanılmasının yolunu açan ise kanunla birlikte Türk Ceza Kanunu'na (TCK) eklenen “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” adlı yeni suç oldu.

Türkiye'nin Dezenformasyon Gündemi Gazeteci Ali Safa Korkut

Kanun metnine göre, bu suç, “sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığıyla ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayma” yoluyla işleniyor. İşleyen kişi ise bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla karşı karşıya kalabiliyor. Yani kâğıt üzerinde çok dar uygulanması gereken, istisnai olması beklenen bir ceza normundan söz ediyoruz.

Yasanın “217/A” numaralı bu maddesi, 1 Haziran 2022'de Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Adalet Komisyonu'nda görüşülürken de muhalefetin endişeleri nedeniyle hararetli tartışmalara neden oldu.(1) Bu nedenle de iktidar mensupları ile teklif sahipleri, madde komisyondan geçerken özellikle bir güvence dili kurdu.

“Bu kanun gazetecileri yargılamayacak, tasalanmayın” denmişti.

Öyle ki teklif sahibi Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkan Yardımcısı Feti Yıldız, komisyonda kendisine “Bu kanundan gazeteciler yargılanacak mı yargılanmayacak mı?” sorusunu soran dönemin Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Grup Başkanvekili Özgür Özel'e “yargılanmayacak” yanıtını verdi.(2)

Yıldız, komisyon görüşmelerinde bu maddeyi savunurken, suçun oluşması için “iç barışı bozma ve özel kasıtlı haber yalan haber yayma” kriterleri konulduğunu da belirtti. “Bunun ikisi bir araya gelmeden suç oluşmaz” diyen Yıldız, “onun için tasalanmanıza hiç gerek yok” diye de ekledi.(3)

Kısacası yasa çıkarılırken verilen siyasi taahhüt çok açıldı: Bu madde gazetecilik faaliyetine dokunmayacaktı. Ancak sorun sadece maddenin metninde değil, o metnin nasıl yorumlanacağı ve kimlere karşı kullanılacağıydı.

Muhalefetin kaygı ve itirazı da bundan kaynaklanıyordu. Nitekim aradan geçen zaman da muhalefetin o günkü kaygılarının boşuna olmadığını gösterdi. Zira mevcut tablo, o dönem taahhüt edilenle bugün yaşanan arasında bir uçurum olduğunu çok net biçimde gösteriyor.

Cezalandırmaktan öte, ceza tehdidi olarak kullanılıyor.

Öyle ki yasa yürürlüğe girdikten beri düzenli olarak tuttuğum verilere göre, 9 Nisan itibarıyla, yasanın yürürlüğe girdiği Ekim 2022'den bu yana, yaptıkları haberler nedeniyle en az 83 gazeteciye tam 114 kez “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçlaması yöneltildi. (4)

Bunların 59'u soruşturma, 39'u ise dava şeklinde oldu. Gazetecilere 11 kez gözaltı işlemi uygulanırken, 10 kez de bu suçlama gerekçe gösterilerek tutuklama yapıldı.

Soruşturmaların 41'inde takipsizlik kararı verilirken; davaların yarısının beraatla sonuçlandı, yarısı da devam ediyor.

11 gözaltı işleminin 9'u ise ev hapsi, yurt dışına çıkış yasağı, karakola imza verme yükümlülüğü ve/veya basın özgürlüğünün sınırları hakkında iki kitap okuyup özetini çıkarma şeklinde adli kontrol yaptırımıyla sonuçlandı.

Yani suçlamaların temelini oluşturan “dezenformasyon” iddiası, yargılamanın sonunda ya çökmüş oluyor ya da ispatlanamıyor.

Buna rağmen gazeteciler aylarca soruşturma baskısı altında kalıyor, gözaltına alınıyor, ifade veriyor, mahkemeye gidiyor, tutuklanıyor. “Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” maddesi, cezalandırmadan öte, ceza tehdidi olarak kullanılıyor.

Bu yüzden meseleye yalnızca bir ceza hukuku tartışması olarak bakmak eksik kalır. Çünkü burada doğrudan basın özgürlüğünü, ifade özgürlüğünü ve halkın haber alma hakkını ilgilendiren bir durum var. Bir gazetecinin kamu yararı taşıyan haberinin içeriği tartışılabilir; haber yanlışlanabilir, yanıtlanabilir veya tekzip istenebilir. Fakat bunlar yerine haber direkt ceza soruşturmasına konu ediliyor. Bu da gazetecilik faaliyetini başlı başına riskli bir alana çeviriyor. Zaman içinde ise çok tanıdık bir sonuç ortaya çıkıyor: Otosansür. Gazeteci, haberini resmi bir belgeye dayanarak yapmasına rağmen “bunun yüzünden başıma bir şey gelir mi?” diye endişelenmeye başlıyor.

Bu yüzden meseleye yalnızca bir ceza hukuku tartışması olarak bakmak eksik kalır. Çünkü burada doğrudan basın özgürlüğünü, ifade özgürlüğünü ve halkın haber alma hakkını ilgilendiren bir durum var. Bir gazetecinin kamu yararı taşıyan haberinin içeriği tartışılabilir; haber yanlışlanabilir, yanıtlanabilir veya tekzip istenebilir. Fakat bunlar yerine haber direkt ceza soruşturmasına konu ediliyor. Bu da gazetecilik faaliyetini başlı başına riskli bir alana çeviriyor. Zaman içinde ise çok tanıdık bir sonuç ortaya çıkıyor: Otosansür. Gazeteci, haberini resmi bir belgeye dayanarak yapmasına rağmen “bunun yüzünden başıma bir şey gelir mi?” diye endişelenmeye başlıyor.

Dahası, bu suçlama yalnızca mahkeme salonlarında da kalmıyor.

Gözetilme, adli kontrol ve tutuklama gibi tedbirler gazetecilik üzerinde doğrudan bir baskı aracına dönüşüyor. Yani ortada sadece teorik bir "ifade özgürlüğü ihlali" değil, gazetecinin gündelik hayatını, çalışma koşullarını, psikolojisini ve mesleki hareket alanını direkt olarak etkileyen bir durum var. Bir haber nedeniyle sabah ev baskınıyla gözetilme alınmak, pasaporta el konulması, haftalarca karakola imza vermek zorunda bırakılmak ya da tutuklanmak, aslında gazeteciliğe verilmiş dolaylı bir gözdağı niteliği taşıyor. Bu yüzden "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlaması, bugün fiiliyatta haber üretim sürecini belirleyen bir baskı aracına dönüşmüş durumda.

Madde, "rahatsız edici bilgiyi alenen yayma"ya dönüştü.

Yasanın en çarpıcı biçimde görünür olduğu alanlardan biri de kriz ve afet dönemleri.

6 Şubat 2023 depremleri ise buna dair ilk aklı gelenlerden.

Zira bu dönem ve sonrasında, depremle ilgili eksiklik ve ihmalleri haberleştiren 14 gazeteci halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yaymakla suçlandı.(5) Oysa afet anlarında eksikleri, ihmalleri, gecikmeleri, yardım ulaştırılamayan yerleri ve sahadaki tanıklıkları görünür kılmak da kamusal sorumluluğun, yani gazeteciliğin bir parçasıdır. Bu yönüyle 6 Şubat örneği, iktidar kanadının bu gazetecilik tanımını kabul etmediğini ve "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlamasının özellikle kriz anlarında kamusal denetimi zayıflatan bir işleve sahip olduğunu gösterdi. Bir başka deyişle, yasa yalnızca yanlış bilgiyle mücadele için değil, rahatsız edici bilgiyi bastırmak için de kullanılabilir hâle geldi.

Tam da bu nedenle, MHP Genel Başkan Yardımcısı Feti Yıldız'ın 26 Şubat'taki "dezenformasyonla mücadele kanununun haberle, haberciyle bir meselesi yoktur" açıklaması, bugün gerçeği yansıtmıyor.(6) Çünkü sorun artık niyet beyanı olmaktan çıkıp uygulamanın kendisi haline geldi.

Zira Yıldız aynı açıklamasında haber verme sınırlarını aşmayan bildirimlerin suç oluşturmayacağını da söyledi. Ancak uygulamadaki tablo bu cümleyi doğrulamıyor. Çünkü yalnızca bu açıklamadan sonra bile 11 gazeteci daha "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" ile suçlandı. Yani iktidarın savunduğu kanun metniyle sahadaki gerçeklik arasındaki çelişki artık istisna değil, bir kural hâline gelmiş durumda.

Bu ise akla şu iki soruyu getiriyor:

Bu yasa gerçekten gazetecileri hedef almıyorsa, neden en görünür sonuçlarından biri gazetecilerin gözetilme alınması, yargılanması ve tutuklanması oluyor?

Bu düzenleme gerçekten halkı korumak için çıkarıldıysa, neden kamunun haber alma hakkını kullananlar onun ilk mağdurları arasında yer alıyor?

Bu sorulara dürüst bir yanıt vermeden "haberle işi yok" demek, sadece yaşananları inkâr etmek olur. Bugün artık görünen şey şu:

"Dezenformasyon Yasası" adıyla çıkarılan kanun, yalnızca yanlış bilginin dolaşımını hedef alan teknik bir araç olmakla sınırlı kalmadı. Bu, aynı zamanda Türkiye'de gazeteciliğin üzerinde sallanan yeni bir ceza tehdidine dönüştü. Çünkü gazeteciye susturmak için her zaman kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı gerekmiyor. Bazen yalnızca soruşturma ihtimali, gözetilme korkusu ve tutuklama riski bile gazetecinin ağzını aç(a)maması için yeterli oluyor. Haber ve haberciyle işi olmadığı söylenen bir maddenin, dönüp dolaşıp sürekli habercinin kapısını çalması da tam olarak bunu anlatıyor.

(1)

<https://www.tbmm.gov.tr/Milletvekili/UyeKomisyonKonusmaTutanakDetay?tutanakId=51254>, (Son Erişim Tarihi: 26.04.2026)

(2) 'Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Yayma Suçu' Meclis'ten Nasıl Geçmişti?, Cumhuriyet Gazetesi,

<https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/halki-yaniltici-bilgiyi-yayma-sucu-meclis-ten-nasil-gecmisti-2489028#:~:text=Özel%2C%20teklif%20sahibi,Yıldız%2C%20tutanağa%20geçiyor>, (Son Erişim Tarihi: 26.04.2026)

(3) 'Dezenformasyon Yasası' Teklifi Meclis Dijital Mecralar Komisyonu'ndan Geçti, Muhalefet Düzenleme İçin 'Basına Sansür Torbası' Diyor, BBC Haberi, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61669847>, (Son Erişim Tarihi: 26.04.2026)

(4) Dezenformasyon Yasası'nın Bilançosu: 83 Gazeteciye 114 Suçlama, VerilerNeDiyor, <https://www.verilernediyor.com/halki-yaniltici-bilgiyi-alenen-yayma-83-gazeteciye-114-suclama/> (Son Erişim Tarihi: 26.04.2026)

(5) Dezenformasyon Yasası'nın Bilançosu: 83 Gazeteciye 114 Suçlama, VerilerNeDiyor, <https://www.verilernediyor.com/halki-yaniltici-bilgiyi-alenen-yayma-83-gazeteciye-114-suclama/> (Son Erişim Tarihi: 26.04.2026)

(6) <https://x.com/YildizFeti/status/2026952611803402565> (Son Erişim Tarihi: 26.04.2026)

Bülent Arslan Başvurusu - B. No: 2023/54015, 6/1/2026

Başvuru, olay tarihinde kamu görevlisi olan başvuruçunun iki farklı tarihte sunduğu görev yeri ve ekipmanlara ilişkin talep dilekçesi sonrasında kendisine tebliğ edilen cevap yazısına düştüğü şerh ve söylediği sözler nedeniyle başlatılan disiplin soruşturmasına ilişkindir. Başvuruçunun söz konusu yazıya "03. 11.2020 tarihli dilekçemde belirttiğim görev odası ile ilgili herhangi yazılı ve sözlü olarak bildirim yapılmamıştır. Dilekçemde belirttiği hususlar yerine getirilmemiştir. Mobbing olarak dilekçeme cevap olarak belirsiz bir oda verilmiştir. Yargı kararı ile geldiğim için mobbing yapılmaktadır." Şerhi düşmüştür. Aynı zamanda tutulan düzenlenen disiplin raporunda "Aşağıda görevlendirdiğiniz odada ayakta mı bekleyeceğim, nerede oturacağım, ben VHKİ memuruyum beni depoda çalıştıramazsın, ben yargı kararı ile geldim, bana neden böyle muamele yapıyor, bana mobbing mi uyguluyorsun" ifadelerini kullandığı belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, başvuruçuyu cezalandıran idarenin ve nihai kararı veren yargılama mercilerinin başvuruçunun şerh düştüğü yazının başvuruçuya verilen bir emir olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği, başvuruçunun hangi ifadelerinin itiraz ve eleştiri olarak değerlendirildiği, ihtilafli ifadelerin kamu hizmetinin sürekliliğini, etkinliğini, verimliliğini ya da gereği gibi yerine getirilmesini ne şekilde etkilediği, cezayı gerekli kılan gerçekleşmiş yahut muhtemel sonuçların neler olduğu hususlarında mahkeme kararında yeterli açıklamanın bulunmadığı tespitiyle ifade özgürlüğüne gerekçesiz olarak veya Anayasa Mahkemesince ortaya konulan kriterleri karşılamayan bir gerekçe ile yapılan müdahalelerin Anayasa'nın 26. maddesini ihlal edeceğini ifade etmiştir. İlgili mercilerin söz konusu kriterleri sağlamamış olması, ilgili ve yeterli bir gerekçe ortaya sunamamış olması sebebiyle başvuruçunun ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.

Fikret Kara ve İbrahim Algan [2. B.], B. No: 2022/96383, 23/12/2025

Başvuru, hastane sevki gerçekleştirilecek başvuruçuların Jandarma görevlileri tarafından yapılan ağız içi aramasına karşı başvuruçuların yaptığı itiraz üzerine jandarma görevlileri başvuruçuları hastaneye götürmeyip bekleme odasına alması ve bekleme odasına götürülürken "tedavi hakkımız engellenemez" şeklinde slogan atmaları üzerine gerçekleştirilen disiplin soruşturması sonucunda bir ay süreyle ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası verilmesine ilişkindir.

Mahkeme, her ne kadar hürriyeti bağlayıcı cezaların infaz edildiği yerler olan ceza infaz kurumları sıkı güvenlik koşullarına tabi olduğunu belirtse de, bu durumun tek başına ifade özgürlüğünü kısıtlamak için bir neden olmadığını vurgulamıştır. Somut olayda idare ve yargılama makamları, başvuruçuların eylemi nedeniyle disiplin cezası ile cezalandırılmasının zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşıladığını ilgili ve yeterli bir gerekçe ile gösteremediği, bu nedenle başvuruçuların ifade özgürlüğüne bir ay süreyle ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası vermek suretiyle yapılan müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olduğunun gösterilemediği tespitiyle başvuruçuların ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.

Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. (2) [2. B.], B. No: 2019/26707, 4/11/2025

Başvuru, ulusal bir gazetede yer alan bir haber sebebiyle düzeltme ve cevap metni yayımlanmasına karar verilmesinin ifade ile basın özgürlüklerini ihlal ettiği iddiasına ilişkindir. Başvuruçunun yayımcısı olduğu Cumhuriyet gazetesinde "D&R'ın Kitapları Raftan Çekmesi Davalık Oldu" başlıklı bir yazı yayımlanmıştır.

ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI Av. Mert Öztürk

Söz konusu yazı sonrasında T.] Müzik Kitap Mağazacılık Pazarlama A.Ş. (talep eden şirket) anılan haberin itibarını zedelediği iddiasıyla ilgili gazeteye düzeltme ve cevap metni göndermiştir. Başvuruçunun ilgili yazıyı yayımlanmaması sonrasında talep eden şirket metnin yayımlanması talebiyle sulh ceza hakimliğine başvurmuş, talep reddedilmiştir. Şirketin karara itiraz etmesi üzerine talebi değerlendiren sulh ceza hakimliği talebi kabul ederek, düzeltme ve cevap yazısının yayımlanmasına karar vermiştir. Kararın kesin olması sebebiyle başvuru yayımcısı olduğu gazetede metni yayımlamış ve bireysel başvuru yoluna başvurmuştur.

Anayasa Mahkemesi, basın özgürlüğü ile şeref ve itibarın korunması hakkı arasında dengeleme yapılırken incelemede sırasıyla şu üç aşamalı teste göre bir değerlendirme yapılması gerektiğini belirtmiştir: (i) Anayasa koyucu, düzeltme ve cevap hakkının kullanımını; kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması şartlarından en az birinin gerçekleşmesine özgülemiştir. Bu sebeple en az birinin gerçekleşip gerçekleşmediği, sulh ceza hakimliklerince ilgili ve yeterli bir gerekçe ile ortaya konulmalı, (ii) talebin Anayasa'nın 32. maddesi uyarınca zaruri olan şartlardan en az birini taşıdığına karar verildiği takdirde ikinci aşamada, yayımlanması talep edilen metnin teknik olarak bir düzeltme ve cevaba tekabül edip etmediği belirlenmeli ve (iii) ilgili düzeltme metin orantılılık açısından incelenmelidir. Mahkeme, sulh ceza hakimliğince verilen kararda üç aşamalı teste uygun olarak inceleme yapılmadığını tespit etmiştir.

Ayrıca Mahkeme, ilgili haberin erişime engellenmiş olmasına da dikkat çekmiş ve görünürlüğü ortadan kaldırılan bir haberle ilgili düzeltme ve cevap hakkı kullanılmasının da kendi içinde çelişkili olduğu vurgulamıştır. Hem haberi görünmez kılarken, hem de bu habere bir cevap vermek suretiyle haberin ulaştığı kitleye kendisini açıklama imkânına sahip olmasıyla amaçları birbirinden oldukça farklı iki müdahalenin gerçekleşmesinin kendi içinde çelişkili olduğu gibi ifade ile basın özgürlüğüne müdahaleyi ölçülü olmaktan uzaklaştırdığı belirterek ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.

Morawiec v. Poland Başvurusu, Başvuru Numarası: 46238/20, 05.02.2026

Başvurucu, Polonya vatandaşı, aynı zamanda hükümetin yargıyı etkileyen reformlarını kamuoyu önünde eleştiren bir derneğin başkanlık görevini yürüten bir hakimdir. Başvurucu hakkında dönemin Adalet Bakanı tarafından gerçekleştirilen bir basın toplantısında görevlerini yerine getirmedeği iddia edilmiştir. Bunun üzerine başvurucu itibarının zedelendiği gerekçesiyle dava açmış ve davanın kabulüyle bakanın belirli bir kuruma bağış yapmasına ve özür dilemesine karar verilmiştir.

2020 yılının Eylül ayında başvurucu hakkında bir savcı tarafından, dokunulmazlığının kaldırılması ve kamu görevlisinin kasten yetkisini kötüye kullanması, zimmet ve rüşvet de dahil olmak üzere çeşitli suçlardan dava açılması amacıyla Yüksek Mahkeme Disiplin Kurulu'na (YMDK) başvuru yapılmıştır. Tek yargıçlı olarak toplanan YMDK, başvurucunun dokunulmazlığının kaldırılmasına ve görevlerinden uzaklaştırmasına karar verilmiştir. Başvurucunun itirazı üzerine üç yargıçla toplanan YMDK, ilk kararı kaldırmış ve başvurucuya dokunulmazlığını ve görevlerini iade etmiştir. Fakat başvurucunun YMDK'nun yasayla kurulmuş bir mahkeme olmadığı itirazını dikkate almamıştır.

Başvurucu, söz konusu kararların Adalet Bakanı aleyhine açtığı dava ve kamuoyundaki faaliyetlerine, özellikle de o zamanki Hükümet tarafından yargının yeniden düzenlenmesine yönelik eleştirilerine ve dernekteki başkan rolüne karşı alındığını ve bunların ifade özgürlüğünü ihlal ettiğinden şikayetçi olmuştur.

Mahkeme, başvurucunun hükümet reformları karşısında eleştirilen bir duruşu olduğunun göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, dokunulmazlığının kaldırılmasına ve görevden uzaklaştırılmasına yol açan tedbirlerin, aynı zamanda Adalet Bakanı olan Başsavcıya doğrudan bağlı savcılar tarafından başlatıldığını ve Bayan Morawiec'in başkanlığını yaptığı derneğin, kamuoyu açıklamalarında bu kişiyi doğrudan eleştirdiğini, hatta istifasını istediğini kaydetmiştir. Mahkeme söz konusu tespitler ışığında davacının maruz bırakıldığı kararlarla, ifade özgürlüğünün kullanılması arasında doğrudan bir bağlantı olduğunun tespit etmiştir.

Mahkeme, olaya konu kararlarla başvurucunun, hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı savunmasında dile getirdiği görüşler nedeniyle onu sindirmeyi (hatta susturmayı) amaçlayan bir strateji olarak nitelendirilebileceğini, söz konusu önlemlerin "caydırıcı bir etki" yaratabileceğini, yani sadece başvurucunun değil, diğer yargıçların da yargıyı etkileyen yasama reformları ve daha genel olarak yargının bağımsızlığıyla ilgili konularda kamuoyu tartışmalarına katılmaktan caydırabileceği kanaatine varmış ve ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.

Mladina D.D. Ljubana v. Slovenia (No. 2) Başvurusu, Başvuru Numarası 43388/17, 13.01.2026

Başvuru, tanınmış bir Sloven siyasetçi ve milletvekilinin (Bay Grims), siyasi haftalık dergi Mladina'nın yayıncısı olan başvuru şirkete karşı açtığı iftira davasıyla ilgilidir. Başvurucunun yayıncısı olduğu derginin 4 Mart 2011 tarihli sayısının hiciv bölümünde Bay Grims ve ailesinin fotoğrafını, Nazi Almanyası siyasetçilerinden Joseph Goebbels'in ailesinin fotoğrafıyla birlikte yayınlamış ve "Her Dr. G. zaten Dr. Goebbels değildir" başlığı atmıştır. Bay Grims ve ailesinin yayımlanan fotoğrafı başka siyasetçilerin de katıldığı bir törende çekilmiş ve fotoğrafların başka gazetelerde de yayınlanmasına izin verilmiştir. Ayrıca derginin aynı sayısında, Mladina'nın baş editörünün, aralarında Bay Grims'in de bulunduğu Sloven Demokrat Partisi'nin kullandığı siyasi yöntemler ile Nazi Partisi üyelerinin yöntemleri arasında paralellik kurduğu bir makalesi de yer almaktadır.

Söz konusu yayın üzerine başvuran şirket aleyhine iftirada bulunduğu ve itibarının zedelendiği gerekçesi ile Bay Grims tarafından tazminat davası açılmıştır. Dava sonucunda başvuran şirketin özür dilemesi ve 3.000 euro ödemesi emredilmiştir. Bay Grims'in aile üyelerine ayrı bir iç hukuk davasında tazminat ödenmiştir.

Başvuran şirket, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesine (ifade özgürlüğü) dayanarak, ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğinden şikayet etmektedir.

Mahkeme, yerel mahkemelerin, Bay Grims ve siyasi yöntemleri hakkında sosyal medyada daha önce yapılan canlı tartışmayı, Mladina'nın okuyucu kitlesi üzerindeki sınırlı etkisini ve derginin hiciv bölümü içerisinde yayınlanmasını da içeren bağlamları yeterince dikkate almadığını vurgulamıştır. Bu nedenle, yerel mahkemelerin, Bay Grims'in itibarının korunmasını, başvuran şirketin ifade özgürlüğü hakkının ve kamu yararına ilişkin konularda ifade özgürlüğünün teşvik edilmesindeki genel çıkarın üzerinde tutmak için ikna edici bir şekilde acil bir toplumsal ihtiyaç ortaya koyamadığını tespit etmiştir. Şikayet konusu işlemlerin ceza davası değil, hukuk davası niteliğinde olmasının müdahalenin önemi değiştirmedini belirterek şikayet konusu müdahalenin, demokratik bir toplumda gerekli olmadığından, ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.

01

Avustralya'da 16 yaş altına sosyal medya yasağı, gençlerin siyasi tartışmalara katılımını engellediği gerekçesiyle anayasal ifade özgürlüğüne aykırı olduğu iddiasıyla yargıya taşındı. Yetkililer yasağın gençleri korumayı amaçladığını savunsa da, birçok gencin yaş doğrulamayı kolayca aşabildiği ve platformların yeterince denetim yapmadığı ortaya kondu. Uzmanlar ise yasanın etkisiz olmasının, ifade özgürlüğüne orantısız müdahale teşkil edebileceğini belirtiyor.

Kaynak: The Guardian

02

KeepItOn raporuna göre 2025 yılında dünya genelinde her gün en az bir internet kesintisi yaşanırken, toplamda 52 ülkede en az 313 kesinti ile rekor seviyeye ulaşıldı. Doğu Avrupa ve Orta Asya'da ise yedi ülkede 29 kez internet erişimi kesildi. Yetkililerin bu kesintileri seçimler, siyasi gerilimler ve ulusal güvenlik gerekçesiyle bir kontrol aracı olarak kullandığı; bunun da bilgiye erişimi, demokratik süreçleri ve insanların güvenliğini olumsuz etkilediği belirtiliyor. Aynı zamanda 2025 yılında Doğu Avrupa ve Orta Asya bölgesinde internet kesintileri Belarus, Kırgızistan, Rusya (ikisi Ukrayna tarafından uygulanmış), Türkmenistan ve Ukrayna'da (üçü Rusya tarafından uygulanmış) gerçekleşti.

Kaynak: AccessNow

03

Uluslararası insan hakları standartlarına göre hakaretin ceza hukuku kapsamında düzenlenmemesi gerekirken, Polonya'da bu hükümler gazeteciler ve aktivistlere karşı sıkça kullanılıyor ve ifade özgürlüğü üzerinde caydırıcı etki yaratıyor. Eski Adalet Bakanı, mevcut senatör Adam Bodnar, özellikle uzun süredir eleştirilen Ceza Kanunu'nun 212. maddesi dahil olmak üzere bu düzenlemelerin kaldırılacağını açıklamıştı. Uzmanlara göre hakaretin suç olmaktan çıkarılması, SLAPP davalarına karşı koruma sağlayarak kamu tartışmasını ve bağımsız medyayı güçlendirmek için kritik önem taşıyor.

Kaynak: Article19

04

Google'ın, arama sonuçlarında haber başlıklarını yapay zekâ ile yeniden yazmayı test etmesi, gazetecilerin editoryal kontrolünü zayıflattığı gerekçesiyle tepki çekti. Reporters Without Borders bu uygulamanın gazetecilik içeriğini izinsiz değiştirdiğini ve ifade özgürlüğü ile bilgi bütünlüğünü tehdit ettiğini belirterek deneyin durdurulmasını istedi. Uzmanlar, bu tür müdahalelerin hem okuyucu güvenini sarsabileceğini hem de haberlerin anlamını çarpıtarak yanlış yönlendirmeye yol açabileceğini vurguluyor.

Kaynak: Reporters Without Borders

05

Fransa'da antisemitizmle mücadele amacıyla hazırlanan ve Caroline Yadan tarafından sunulan yasa tasarısı, gazetecilik ve basın özgürlüğü açısından ciddi endişelere yol açıyor. Reporters Without Borders, tasarıdaki "terör propagandası" ve "bir devletin yok edilmesini savunma" gibi suç tanımlarının muğlak ve geniş olduğunu, bunun gazetecilik faaliyetlerinin suç kapsamına girmesine neden olabileceğini belirtiyor. Uzmanlara göre düzenleme bu haliyle kabul edilirse, hassas konulardaki haberler üzerinde caydırıcı etki yaratarak ifade özgürlüğünü zedeleyebilir.

Kaynak: Reporters Without Borders

06

ABD'de açılan davalarda jüri, Meta ve YouTube'un bazı platform özellikleri nedeniyle kullanıcılara zarar verdiğine ve gençleri güvenlik konusunda yanılttığına hükmetti. Ancak bu kararların henüz kesin bir emsal oluşturmadığı, temyiz sürecinde First Amendment ve Section 230 kapsamındaki korumaların yeniden değerlendirileceği belirtiliyor. Uzmanlara göre büyük teknoloji şirketlerine yönelik tepki anlaşılır olsa da, ifade özgürlüğü korumalarının zayıflatılması internet kullanıcıları açısından daha geniş olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Kaynak: Electronic Frontier Foundation